

Turvallisuustoimintaympäristö Puolustusvoimien turvallisuustoimialan täydennyskoulutuksessa

Timo Kaartosalmi

2020 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Turvallisuustoimintaympäristö
Puolustusvoimien turvallisuustoimialan täydennyskoulutuksessa

Timo Kaartosalmi
Laurea Leppävaara
Opinnäytetyö
Joulukuu 2020

Timo Kaartosalmi

Turvallisuustoimintaympäristö Puolustusvoimien turvallisuustoimialan täydennyskoulutuksessa

Vuosi	2020	Sivumäärä	64
-------	------	-----------	----

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli saada analysoitua Yhteiskunnan turvallisuusstrategian kautta turvallisuustoimintaympäristön huomioimista puolustusvoimien turvallisuustoimialan täydennyskoulutuksessa. Yhteiskunnan turvallisuusstrategian määrittelyt tulisi ottaa huomioon myös puolustushallinnon toiminnassa.

Opinnäytetyössä käytettiin sisällönanalyysiin perustuvaa dokumenttianalyysiä ja aineistoa ke-rättiin teemahaastattelumenetelmällä. Dokumenttianalyysillä etsittiin tutkimukselle oleelliset osat ja ne kirjoitettiin pelkistettyyn muotoon. Teemahaastattelumenetelmällä pyrittiin saa-maan tietoa turvallisuustoimintaympäristöstä, sekä miten on se huomioitu koulutuksessa ja osaamisessa. Haastatteluun valittiin henkilöt heidän kohdeorganisaation tuntemuksen perus-teella, joten kyseessä oli eliittihaastattelu. Haastatteluita oli kuusi, eliittihaastattelut tehtiin touko - syyskuussa 2020 ja tulokset analysoitiin lokakuussa Turussa.

Tutkimuksen tuloksena saatiin selville, että turvallisuustoimintaympäristön huomioimisen kautta välillisesti yhteiskunnan turvallisuusstrategioilla oli vaikutusta Puolustusvoimien täy-dennyskoulutukseen. Turvallisuuskoulutuksen alusta lähtien samat perusperiaatteet ovat ol-leet mukana. Tekniikan kehittyminen on tuonut mukanaan uusia uhkia ja niihin pyritään vas-taamaan soveltamalla viimeisimmän yhteiskunnan turvallisuusstrategian tavoitteita. Osaami-sen ja koulutuksen yhteensovittaminen parhaiten sopivalla tavalla parantaa Puolustusvoimien kykyä vastata muuttuvaan turvallisuustoimintaympäristöön.

Asiasanat: turvallisuustoimintaympäristö, täydennyskoulutus, puolustusvoimat

Timo Kaartosalmi

The Security Operating Environment in the Security Training of the Finnish Defence Forces

Year 2020

Pages

64

The aim of this study is to analyse through the comprehensive security strategies the security operating environment and how it has been observed at Defence Forces security training and more specifically further education. The comprehensive security strategy's definitions should be taken into account in the operations of defence administration.

Documentary analysis based on content analysis and semi-structured interview were used in the thesis as the research method. Documentary analysis was used to find the essential parts of the study and they were written in a reduced form. The purpose of the semi-structured interview was to obtain information about the change in the security operating environment and how it had been acknowledged in the training and demands of the know-how. The interviewees were selected based on their position and know-how about the organization, and due to that reason it was an elite interview. There were six elite interviews, which were conducted in May - September 2020 and the results were analyzed in October in Turku.

As a result of the thesis it was discovered that observing the security operating environment, the comprehensive security strategies have affected indirectly the further education of the Finnish Defence Forces. From the beginning, the Defence Forces security training has had the same basic principles in the training. The evolution of technical systems has raised new threats and the respond to threats is solved by the aims of latest published comprehensive security strategy. Matching of the human skills and training objectives by the best suitable way will improve the ability of the Defence Forces to respond to the demands of the changing secure operating environment.

Keywords: Security operating environment, further education, Defence Forces

Sisällys

1	Johdanto	8
2	Turvallisuustoimintaympäristö turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa	10
2.1	Uusi malli yhteiskunnan turvallisuustoimintaympäristön määrittelemiseksi	11
2.2	Yhteiskunnan turvallisuustoimintaympäristö jäsentyy ja tarkentuu	14
2.3	Yhteiskunnan turvallisuustoimintaympäristön tarkempi käsittely.....	19
2.4	Yhteiskunnan turvallisuustoimintaympäristö laajenee	23
2.5	Turvallisuushkien muutos turvallisuustoimintaympäristössä.....	26
3	Puolustusvoimien turvallisuustoimialan täydennyskoulutus	28
3.1	Turvallisuuden täydennyskoulutuksen perustelut	29
3.2	Turvallisuuskoulutuksen muodostuminen.....	30
3.3	Turvallisuuden täydennyskoulutuksessa huomioitava osaaminen	32
3.4	Turvallisuusjohtamisen kehittäminen täydennyskoulutuksella	35
4	Tutkimusmenetelmä	38
5	Tulokset	40
6	Johtopäätökset	45
	Lähteet	50
	Taulukot	56
	Liitteet.....	57

1 Johdanto

Turvallisuustoimintaympäristön muutosta tarkastellessa on maailmassa tapahtunut rajujakin muutoksia 1990-luvulta näihin päiviin saakka. Tähän kehitykseen voi olla syynä kylmän sodan päättyminen, uusien elämää mullistavien kaksoiskäyttötuotteiden kehitys, ääriliikkeiden jatkuva kehitys sekä jatkuva ihmisten muuttoliike. Toisaalta valtasuhteiden muutos lännen ja idän välillä jätti tyhjiön, jota täyttämään ääriliikkeet purkivat omia ajatuksiaan ja käyttivät kehittyntä tekniikkaa omien tarkoituksien toteuttamiseen (Iloniemi & Limnell 2018, 62).

Pelkästään Euroopassa on syntynyt yhden sukupolven aikana pakolaisten ikäluokka. Jugoslavian hajoaminen 1992-2001. Transnistrian konflikti 1990 lähtien. Abhasian ja Etelä-Osetian sota ja Georgian sota 1991-2008. Vuoristo-Karabahin konflikti Azerbaidzhanissa 1988-1994 ja 2016. Itä-Ukraina sota 2014 lähtien (Pesonen 2017, 1). Itäisen Euroopan toiminta osoittaa omalta osaltaan kylmän sodan päättymisen vaikutukset. Näille toimille on saatu jatkoa Venäjän uuden suunnitelmallisen toiminnan osalta Itä-Ukrainassa ja 2014 Krimin valtauksessa. Konfliktteihin on liittynyt lähes poikkeuksetta muuttoliikettä pois häiriöalueelta. Pakolaisuus oli vuosina 2015 ja 2016 korkeimmillaan Eurooppaan päin, Euroopan ulkopuolisten sotien ja vai-
nojen takia.

Kaksoiskäyttötuotteita voidaan käyttää normaalin siviilikäytön lisäksi sotilaalliseen toimintaan tai joukkotuhoukseen kehittämiseen (Ulkoministeriö 2020, 1). Suomalaisittain tästä saatiin kaikuja, kun mystinen Stuxnet haittaohjelma otti tähtäimeen Vaconin taajuusmuuntimien ohjauslaitteet (Moisio 2010, 1). Toinen esimerkki on valetukiasemat, jollainen havaittiin Venäjän sotilastiedustelun agenttien autosta lokakuussa 2018 Haagissa (Robinson 2018, 8).

Ääriliikkeiden jatkuva kannatus on myös aiheuttanut epäjärjestyä yleisen järjestyksen ja valvonnan kannalta. Suomessa toiminta on saatu pidettyä viranomaisten hallinnassa, mutta Turun isku 2017 tuli yllätyksenä ja oli Suomen ensimmäinen islamistinen terroriteko (Onnettomuustutkintakeskus 2018). Hyvin todennäköistä on, että tulevaisuudessakin Suomen itsenäisyyspäivänä nähdään samanlaisia mielenilmauksia sekä ääriliikkeitä edustavien, että niitä vastustavien liikkeiden ja kansanjärjestöjen toimesta kuin vuonna 2013 (Salomaa, Siren & Peltomäki 2013, 1).

Valtioneuvosto käynnisti turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteokojen laadinnan, koska valtioneuvoston piirissä havaittiin turvallisuusympäristön muutoksia 2000-luvun alussa. Valtioneuvoston periaatepäätökset ja niitä täydentävät strategiat ohjaavat yhteiskunnan varautumista. Näillä toimilla varmistetaan valtiollinen itsenäisyys ja yhteiskunnan turvallisuus sekä kansalaisten elinmahdollisuudet (Valtioneuvosto 2003, 6). Valtioneuvosto aloitti 2000-luvun alussa sarjan turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja. Samalla Suomi oli ensimmäisiä

maita maailmassa, jossa kansallista varautumista tarkasteltiin ja ohjattiin yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen näkökulmasta. Selontekojen tarkoituksena oli kansallisen varautumisen parantaminen ja valtionhallinnon toiminnan ohjaaminen paremmin turvaamaan yhteiskunnan poikkeusoloja. Selontekojen viimeisin päivitys on tehty vuonna 2017 (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 5).

Puolustusvoimien yhtenäinen turvallisuuskoulutus alkoi asetelmasta, jossa turvallisuuskoulutus oli hajallaan Puolustusvoimien sisällä. Haluttiin kehittää turvallisuusjohtamista hallintoyksiköissä paremmin ja aloittaa myös yhtenäinen koulutus. Puolustusvoimien turvallisuustoiminnan uudelleen koordinoinnin aloittaminen vuonna 1995 käynnisti yhtenäisesti johdetun turvallisuuskoulutuksen. Koordinointi alkoi turvallisuusupseerin ja pelastusupseerin tehtävien lisäämisellä puolustusvoimien joukkoihin. Perusteluna oli, että näillä tehtävillä saataisiin kokonais-turvallisuuteen kuuluvat toimenpiteet paremmin hallintaan. Turvallisuuskoulutus alkoi kokeiluluonteisesti vuonna 1995 ja varsinaisesti vuodesta 1996. (Päeesikunta 1995, 1.)

Opinnäytetyön aihealueeseen ja tavoitteeseen haetaan vastausta tutkimuskysymyksellä: Miten turvallisuustoimintaympäristö on huomioitu puolustusvoimien turvallisuustoimialan täydennyskoulutuksessa? Opinnäytetyössä käsitellään turvallisuustoimintaympäristöä ja sen huomioidusta puolustusvoimien täydennyskoulutuksena annettavaan turvallisuuskoulutukseen. Turvallisuustoimintaympäristöä arvioidaan yhteiskunnan turvallisuusstrategioiden kehittymisestä. Tutkimuksen tavoitteena on osoittaa turvallisuustoimintaympäristön kehityksen vaikuttaneen Puolustusvoimien täydennyskoulutukseen. Vertailukohtana ja seurattavana trendinä on turvallisuuspäälliköiden koulutukseen vaikuttaneet muutokset. Opinnäytetyö on tarkoitettu täydennyskoulutuksen ja keskushallintotason strategisille suunnittelijoille kuvamaan toimintaympäristön muutoksen vaikutuksia turvallisuuskoulutukseen Puolustusvoimissa.

Päeesikunnan operatiivinen osasto johtaa puolustusvoimien operatiivista toimintaa, alueellisen koskemattomuuden turvaamista ja mahdollistaa tuen muille viranomaisille. Operatiivinen osasto toimeenpanee puolustussuunnitelman sekä koordinoi osallistumisen kansainväliseen kriisinhallintatoimintaan. Valmiuspäällikkö ohjaa pääesikunnan operatiivista osastoa ja hän on operatiivisen toimialan ja turvallisuustoimialan johtaja. (Puolustusvoimat 2020a, 1.)

Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen tehtävänä on Pääesikunnan alaisena laitoksena tuottaa toimintaympäristötietoutta, mukaan lukien turvallisuudesta, päätöksentekijöille. Laajempaa toimintaympäristötietoisuutta kootaan, tutkitaan ja selostetaan päätöksen teon tueksi. Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen tiedustelukoulu vastaa sotilastiedustelun toimialakohtaisesta ja turvallisuusjohtamisen täydennyskoulutuksesta. Täydennyskoulutusta annetaan myös poliisin ja rajavartiolaitoksen sekä muiden viranomaisten henkilöstölle. (Puolustusvoimat 2020c, 1.)

Puolustusvoimien tutkintojärjestelmä käsittää koulutuksen peruskoulutuksesta ja päättyen eri urakursseihin (Puolustusvoimat 2020b). Lisäksi oman toimialan koulutusta voi täydentää muilla puolustusvoimien järjestämällä kursseilla. Henkilöiden omaehtoista koulutusta muissa oppilaitoksissa voidaan hyödyntää harkittaessa henkilön sijoittumista eri tehtäviin puolustusvoimissa.

2 Turvallisuustoimintaympäristö turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa

Turvallisuustoimintaympäristön muutosta tapahtuu jatkuvasti. Globaalisti huolestuttavaa kehitystä on ollut pitkään, samalla on positiivistakin suuntausta havaittu. Maailmanlaajuiset megatrendit vaikuttavat Suomen asemaan kansainvälisesti ja suomalaisten hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Megatrendit on lukuisista ilmiöistä koostuva kehityssuunta, jonka muuttuminen pitkällä aikavälillä tarkasteltaessa on epätodennäköistä. Eri kehityssuuntien kytkökset voivat muuttaa megatrendin suuntaa, mutta suunnanmuutokseen voidaan vaikuttaa toimilla ja päätöksillä. (Sitra 2020, 2.) Yhteiskunnan kannalta on tärkeää pystyä ennalta vaikuttamaan turvallisuustoimintaympäristön muuttumiseen. Tulevaisuuden ennustaminen on vaikeaa (Öster 2017, 1).

Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden rajan hämärtyessä, sotilaallisen ja siviilialojen yhteistyön merkitys kasvaa. Verkostoituneessa yhteiskunnassa uhkat leviävät nopeammin, mutta samalla verkostoituminen helpottaa uhkien torjuntaa. Yhteiskunnan turvallisuuskysymykset tulevat olemaan monitahoisempia, mikä osaltaan vaikuttaa puolustusvoimiin ja annettavaan täydennuskoulutukseen. (Puolustusministeriö 2009, 9.)

Turvallisuustoimintaympäristön muuttumisen selventämiseksi tähän opinnäytetyöhön on kerätty oleelliset osat kahdesta Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiasta ja kahdesta Yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta. Strategioiden avulla voidaan osoittaa yhteiskunnan muutosta turvallisuustoimintaympäristössä. Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa 2001 otettiin ensimmäisen kerran uudella tavalla käsittelemään kansainvälistymisen ja yhteiskunnan muutoksen vaikutukset yhteiskunnan toimintaan (Puolustusministeriö 2001, 1). Selonteon valmisteli turvallisuus- ja puolustusasiain komitea. Se sai tehtäväksi kansallisen varautumisen strategian laatimisen. Johtopäätökset alkuperäisestä 27.11.2003 tehdystä periaatepäätöksestä perustuvat siitä tehtyihin raportteihin (Puolustusministeriö 2003b, 3).

Vuonna 2006 periaatepäätöstä uudistettiin ja siihen luotiin painopistealueet, joita kehittämällä pystyttäisiin paremmin turvaamaan yhteiskunnan tärkeitä toimintoja. Uusina toimina parantaa toimintaa oli luoda valmiusharjoitusten pitäminen poikkihallinnollisesti laajoina tai pienempinä erityistilanneharjoituksina. (Puolustusministeriö 2006, 4.)

Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa, vuodelta 2009, määritettiin periaatteita, tavoitteita ja perusteita toiminnalle ja julkaistiin uusi periaatepäätös Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010. Periaatepäätöksellä tuotiin esille, miten selonteon määritelmät saatiin toiminnaksi eri hallinnonaloilla. Periaatepäätös perustui laajaan turvallisuuskäsitkseen, joka muodosti perustan kaikille toimijoille yhteiskunnassa. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 3.)

Seuraava ja viimeisin yhteiskunnan turvallisuusstrategian periaatepäätös on vuodelta 2017. Periaatepäätös hioi edelleen yhtenäistä varautumista ja ohjaten toimintaa hallinnonaloilla. Strategia oli jaettu kahteen pääosaan. Kokonaisturvallisuusosaan, joka käsittelee turvallisuustoimintaympäristön eri häiriötilanteita yleisesti ja toiseen osaan, jossa käsiteltiin hallinnonalojen toimintaa turvallisuustoimintaympäristön häiriötilanteissa. Vuoden 2017 strategiaa kehitetään kansallisen riskiarvion kanssa. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 5-6.)

2.1 Uusi malli yhteiskunnan turvallisuustoimintaympäristön määrittelemiseksi

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2003 periaatepäätös ja perusteluosa kumosi puolustusneuvoston vuonna 1999 hyväksymän muistion; Varautuminen yhteiskunnan häiriö tilanteisiin ja poikkeusoloihin. Valtioneuvoston kanslia antoi sen ohjeena eri ministeriöihin ja samalla päätettiin strategian päivittämisestä vuoteen 2006 mennessä. (Puolustusministeriö 2003a, 5.)

Ensimmäisen strategian periaatepäätöksellä ja sen perusteluosalla, eri valtionhallinnon osat hallitsivat paremmin turvallisuustoimintaympäristöä. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia vuodelta 2003 perustui laajaan selvitystyöhön, jolla määritettiin yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen ja laadittiin tavoitetila. Vastuuministeriöt ryhtyivät sovittamaan tavoitetilaa lainsäädännön puitteissa ja samalla tarkastelemaan viranomaisten toimivallan jakoa. (Puolustusministeriö 2003b, 2.)

Strategian perusteet määritteli turvaamisen osalta muun muassa valmiuden joustava sääteleminen, tarvittavien voimavarojen turvaaminen, kansainvälisen ulottuvuuden hyödyntäminen sekä valmiuden ja suorituskyvyn seuranta ja kehittäminen. Valmiuden joustavalla säätelimitellä varmistettiin lainsäädännön kautta saatavat riittävät toimivaltuudet viranomaisille. Kansainvälisellä ulottuvuudella tarkoitettiin verkottumista globaalisti. Kansallisen turvallisuuden ylläpito vaati oikeaa tietoa suorituskyvystä ja niiden puutteista. Turvallisuustilanteita yhteiskunnassa olivat normaaliolot, häiriötilanteet ja poikkeusolot. Erityisesti poikkeusoloissa käyttöön otetaan valmiuslaissa ja puolustustilalaissa säädettyjen tilanteiden mukainen toiminta. Poikkeusoloissa tilanteiden hallitseminen edellyttäisi viranomaisten toimivaltuuksien ja resurssien säätelyä. (Puolustusministeriö 2003a, 6-7.)

Uhkamalli määritettiin kuvauksena, joka mahdollisena häiriötapahtumana vaikuttaisi kansalliseen turvallisuuteen. Kuvaus ei ollut konkreettinen kuvaus mistään todellisesta turvallisuustilanteesta. Uhkina vuonna 2003 nähtiin laaja kokoelma yhteiskuntaa horjuttavia mahdollisia tapahtumia. Mainittuina uhkina olivat tietojärjestelmiin kohdistuvat uhkat, laitton maahantulo ja turvallisuutta vaarantavat väestöliikkeet, väestön ravitsemukseen ja terveyteen kohdistuvat uhkat, ympäristöuhkat, taloudelliset uhkat, järjestäytynyt rikollisuus ja terrorismi, suuronnettomuus, kansainvälinen jännitystilä, Suomen alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja sodan uhka, aseellinen hyökkäys ja sota sekä sodan jälkitila. (Puolustusministeriö 2003b, 8-9.)

Yhteiskunnan elintärkeiksi toiminnoiksi määriteltiin valtion johtaminen, ulkoinen toimintakyky, valtakunnan sotilaallinen puolustus, sisäinen turvallisuus, talouden ja yhteiskunnan toimivuus, väestön toimeentuloturva ja toimintakyky sekä henkinen kriisinsietokyky. Toiminnolla samalla turvattiin ja ylläpidettiin valtiollinen itsemääräämisoikeus sekä kansalaisten mahdollisuus elää turvallisesti. (Puolustusministeriö 2003b, 10.)

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2003 periaatepäätös oli painottunut sotilaallisen turvallisuustoimintaympäristön toiminnan kuvaamiseen. Puolustusvoimien vahva osallistuminen näkyi strategian kirjoitusasussa. Kokonaisturvallisuuden malli oli uutta ajattelua ja samanlaista mallia ei ollut aiemmin koottu toimintamalliksi. (Puolustusministeriö 2003b, 11.)

Strategian tavoitetilassa puolustusjärjestelmän suorituskyky on riittävä turvallisuusympäristöön liittyvien sotilaallisten uhkien ennalta ehkäisyyn ja turvaamaan itsenäisyyden hyökkäykset torjumalla. Strateginen tilannekuva, alueellinen koskemattomuus, virka-apun antaminen, sotilaallisten uhkien torjuminen sekä kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuminen olivat puolustusjärjestelmän sisältö. Aluevalvontaa tehtiin yhdessä muiden viranomaisten kanssa. Puolustusvoimien virka-apua johti sisäasiainministeriö. Valtakunnan sotilaalliseen puolustamiseen oli kyettävä kaikissa tilanteissa. Sotilaallisiin uhkiin vastataan valmiutta säättämällä ja joukkoja sekä materiaalia käyttäen suojaamaan tärkeät kohteet. Päätöksenteon varmistaminen kaikissa olosuhteissa on varmistettava. Tavoitetilan saavuttamiseksi oli kyettävä koulutuksen kautta tuomaan oleellimmat osat mukaan. Turvallisuustoimintaympäristön käytännön työskentelyssä viranomaistyön merkitys korostui. (Puolustusministeriö 2003b, 13.)

Toimintaa kehitettäisiin strategiaa päivittämällä, kehitysohjelmien viemisellä toimintasuunnitelmiin ja valmiusharjoituksilla. Strategian päivityksillä huomioitaisiin muutokset eri suorituskykyjen vaatimuksille. Eri valtiohallinnon yksiköt suunnittelisivat kehitysohjelmissa strategisten tehtävien vaatimia suorituskykymuutoksia sekä yhteistyötä eri viranomaisten kesken. Suunniteltujen resurssien ja järjestelyjen toimivuus tarkastettaisiin hallinnonalan omissa ja

koko valtionhallinnon valmiusharjoituksissa. Koko suunnittelukausi päivityksineen veisi noin neljä vuotta. (Puolustusministeriö 2003b, 22).

Puolustuksen kehittämisessä siirryttiin strategisen iskun ennaltaehkäisy vaiheeseen. Toisena kehityssuuntana oli nostaa puolustusvalmiutta Suomen ulkosuhteiden toimintakyvyn turvaamiseksi. Puolustusjärjestelmää kehitetään johtamisjärjestelmien, maavoimien valmiusyhtymien, sotilaallisen kriisinhallintakyvyn ja tietoyhteiskunnan osalta. Valtakunnallisten tietoverkkojen kestävyyttä oli puolustusvoimien kiinteästi kehitettävä muiden viranomaisten kanssa. Puolustusvoimien logistiikan menetelmien painopisteenä oli sopeutettu tarpeellisilta osilta elinkeinoelämän järjestelmiin. Turvallisuustoimintaympäristössä operatiiviset tehtävät ja turvallisuustehtävät nivoutuvat yhteen, kuitenkin niin että puolustusvoimissa valmistelevat vastuuosastot toimivat erillään. (Puolustusministeriö 2003b, 25-26.)

Vuoden 2003 strategian perusteella koulutuksen painopiste oli kouluttaa monialaosaajia ja mahdollisesti jo erotella isoimpia turvallisuustoimintaympäristön osia eri henkilöille. Turvallisuuspäällikön keinovalikoimiin sotilasorganisaatiossa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia 2003 ei lähinnä valtioneuvoston ministeriöiden ohjeena antanut yksityiskohdaisia vastauksia. (Puolustusministeriö 2003b, 49.) Kuitenkin eri puolustushaarojen (maa-, meri- ja ilmavoimat) kehittämiskohteet koskivat myös erilaisina hankkeina ja materiaalihankintoina myös turvallisuuspäälliköiden työtä (Puolustusministeriö 2003b, 30).

Puolustusvoimilla on paljon yhteistyötä poliisin, pelastustoimen ja rajan kanssa. Kun verrataan vuoden 2003 strategiaa vuoden 1996 sisältöön, ei vuoden 2003 strategiassa kohdistunut viittauksia riskien hallinnan keinoihin tai itse riskeihin. Viittaukset koskivat riskiä sotilaalliseen välienselvittelyyn, terveysriskien hallintaan ja tietoturvallisuuteen liittyvien riskien hallitsemiseksi tarvittavien toimenpiteitä. (Pääesikunta 1995, 2.)

Schengen -sopimus ulkorajojen ylittämisestä ilman tarkistuksia, oli tullut voimaan vuonna 2001 (Eurooppatiedotus 2020a, 1). Vuonna 2003 United Paper Mills - Kymmenen Kaukaan tehtaalla 10000 kuution mustalipeäpäästö levisi Venäjälle asti (UPM-Kymmene 2003, 1). Suomi osallistui vuonna 2003 kymmeneen Yhdistyneiden Kansakuntien, Euroopan unionin tai Pohjois-Atlantin liiton johtoiseen rauhanturvaamisoperaatioon (Wikipedia 2019, 1-2). Puolustusvoimissa valmiusyhtymien panssarintorjuntakykyä vahvistettiin uusien keskitorjunta-alueen EuroSpike-panssarintorjuntaohjusten hankkimisella. Samoin puolustusvoimien lääkintähuollon kokonaisuudistus eteni. Vuonna 2006 tulitaisiin sotilaslääketiede keskittämään Lahteen, pääkaupunkiseudulle jäisi ilmailuun sekä biologiseen- ja kemialliseen-suojeluun liittyvät tehtävät. Laivastolääketiede keskitettäisiin Upinniemeen. (Puolustusministeriö 2003c, 1.)

2.2 Yhteiskunnan turvallisuustoimintaympäristö jäsentyy ja tarkentuu

Vuonna 2003 päätettyä Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiaa päivitettiin vuodeksi 2006 samalla nimellä. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 johdannossa kuvataan suurimpia muutoksia. Vuoden 2003 osalta todetaan kehittämistyön alkaneen toimintokokonaisuuksien näkökulmasta. Vuoden 2006 tarkistettuun periaatepäätökseen oli lisätty uudet huomiot kasvaneen kansainvälistymisen sekä ympäröivän turvallisuustilanteen ja yhteiskunnan rakenteen muutoksista. Suomi oli vuonna 2006 Euroopan unionin puheenjohtajamaa, strategiassa oli huomioitu myös Euroopan unionin jäsenyyden vaikutuksia kansainvälisessä turvallisuustoimintaympäristössä (Puolustusministeriö 2006a, 1).

Vuoden 2006 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiaan oli tehty uusi, joka tilanteessa turvattavien elintärkeiden toiminnoista uusi toimintamalli. Toimintamallissa verrattiin yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja turvallisuustoimintaympäristössä oleviin uhkamalleihin. Uhkamallit oli perusteltu niin selvästi, että ne pystytään konkretisoimaan erityistilanteiksi. Erityistilanteet jaettiin valtioneuvoston toimialajaon mukaisesti vastuuministeriöille ja niille määritettiin omat tehtävät sekä tavoitetilat. Jotta tehtävät pystyttäisiin turvaamaan, sisältyi tavoitetilaan vaatimus määrittää kehittämisen painopistealueet ja seurannan sekä valmiudellisten harjoitusten suunnittelu. Elintärkeiden toimintojen periaate voitiin ymmärtää turvallisuustoimintana erilaisista lähtökohdista. Yksi tapa oli muuttaa periaate riskienhallinnan toimintatavaksi, toinen tapa oli periaatetta soveltaen kuvata turvallisuustoiminnan jatkuva toiminta ennakkoinnista varautumiseen. Elintärkeiden toimintojen periaate oli riittävän selkeillä kuvauksilla, hyvin toimintavalmis turvallisuustoimintaympäristöä kuvaava toimintatamalli. (Puolustusministeriö 2006, 4.)

Vuoden 2006 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategialla sovitettiin toimintaan hallinnonalojen varautumisessa ja elintärkeiden toimintojen turvaamisessa tarvittavat toimenpiteet. Määritys piti sisällään yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ja niihin liittyvät tavoitetilat, yhtenäiset uhkamallit varautumisvastuineen, ministeriöille kirjatut toimintojen turvaamisen kehittämistarpeet sekä kehittämisen painopistealueet aikataulutuksineen. Näillä toimenpiteillä pyrittiin välttämään päällekkäisten voimavarojen kehittäminen sekä tilanne, että jokin toimintakyky jäisi kehittämättä. Strategian uutena näkökulmana oli kaikissa tilanteissa turvattavat toiminnot. (Puolustusministeriö 2006a, 5.)

Julkishallinnon toimijoiden vastuissa määritettiin myös huoltovarmuuteen liittyvien toimijoiden vastuut. Puolustustaloudellinen suunnittelukunta seuraa huoltovarmuutta ja esittää toimenpiteitä huoltovarmuuden kehittämiseksi (Puolustusministeriö 2006a, 6). Vuoden 2006 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian uutena mainintana oli laajentaa varautumistoimenpiteiden perusteita myös elinkeinoelämälle ja kansalaisjärjestöille. Lisäksi väestöä tiedotettaisiin strategian avulla kehitetyistä konkreettisista toimenpiteistä. Globaalit

markkinat voisivat tuotannon hajauttamisen vuoksi olla yksi elinkeinoelämän osa-alue, jossa kansallisen päätäntävällän mahdollisuudet ovat vähenemässä. Kansalaisjärjestöjen vahvuutena nähtiin parempi yksilötason tarpeiden tunnistaminen viranomaisiin nähden. On tärkeää huomioida viranomaisten lisäksi muun yhteiskunnan voimavarat turvallisuustoimintaympäristön hallitsemiseksi. Huoltovarmuus on fundamentaalinen resurssi, jota on ylläpidettävä. Turvallisuustoiminnan kyky vastata uhkiin on varmistettava riittäväillä jatkuvuutta ylläpitävillä keinoilla ja kalustolla. Kansalaisjärjestöjen avulla voidaan saada lisää voimavaroja viranomaisten työn tukemiseen haastavassa turvallisuustoimintaympäristön tapahtumassa. (Puolustusministeriö 2006a, 7-8.)

Yhteiskunnan turvallisuustilanteita olivat normaaliolot, häiriötilanteet ja poikkeusolot, joissa saattaa ilmetä erityistilanteita. Vuoden 2006 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiassa korostettiin varsinkin normaalioloissa luotujen järjestelyjen toimivuutta. Johtamiseen ja elintärkeiden toimiin tarvittavien sähköisen viestinnän ja tietoliikenteen sekä energiaan liittyvien toimien suojaamiseen oli jo normaalioloissa kiinnitettävä kestävästi erilaisia laajoja häiriötiloja. Poikkeusoloissa käyttöön otetaan valmiuslaissa ja puolustustilalaissa säädettyjen tilanteiden mukainen toiminta. Poikkeusoloissa tilanteiden hallitseminen edellyttäisi viranomaisten toimivaltuuksien ja resurssien säätelyä. Euroopan yhteisön perustamissopimuksen määrittämät tilanteet oli huomioitava. (Puolustusministeriö 2006a, 8-9.)

Uhkamallit olivat muuttuneet vastaamaan turvallisuusympäristöä, niitä oli myös yhdistetty toisiinsa aiemmista uhkamalleista. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2003 toteutumisesta ja vaikuttavuuksista toimintaan ei ollut riittävästi kokemuksia. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia 2006:een muutettiinkin terminien sanamuotoja ja yhdistettiin kaksi sotilaallista uhkamallia (Taulukko 5, Liite 3).

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 uhkamallit ja aiemmat uhkamallit edellisestä turvaamisen strategiasta vuodelta 2003 ovat lähes samanlaiset. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian arvioinnissa (Puolustusministeriö 2005, 31) esitettiin kehittämistarpeena uhkamallien muututtua ja niiden kirjaamista vastaamaan muuttunutta turvallisuustoimintaympäristöä paremmin. Arvioinnissa kiinnitettiin myös huomiota siihen, että Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia 2003 oli ollut voimassa suhteellisen lyhyen ajan. Uhkamallien lisäksi oli tunnistettu erityistilanteita, joilla tarkoitettiin normaaliolojen, häiriötilanteiden tai poikkeusolojen aikaisia yllätyksellisiä uhkia tai tapahtumia. Nämä tapahtumat uhkaisivat yhteiskunnan tai väestön turvallisuutta ja samalla vaatisivat poikkeavaa johtamista. Erityistilanteeseen voisi sisältyä osia useammasta uhkamallista. (Puolustusministeriö 2006a, 11.)

Ylimartimo tutki yleisesikuntaupseerin diplomityössään yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia 2006 jalkautumista puolustushallinnossa. Ylimartimo toteaa

lippuamiraali Takasen haastattelun mukaan, ettei yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiassa ole esitetty periaatteessa uusia uhkia. Strategiassa on korostettu yhteiskuntaan normaalioloissakin kohdistuvia uhkia ja puolustusvoimissa työskentelevien on ymmärrettävä ne. Toisaalla Ylimartimo toteaa Puukan haastattelun mukaan jokaisen organisaatiossa omassa roolissaan olevan sotataidon tuntija ja omalta osaltaan jalkauttavansa oman osaamisensa puolesta strategiaa arjen toiminnassaan. Organisaation henkilöstön odotetaan toimivan omassa tehtävässään strategian puitteissa, vaikka ei täysin strategiaa tuntisikaan, toteaa eversti Rannikko haastattelussaan. (Ylimartimo 2011, 27 -33.)

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisessa on kolme tasoa: yksilötaso, kansallinen taso ja globaalitaso. Yksilötasolla kansalaisten huolena ovat uhkamallien ei-sotilaalliset uhkat. Kansallisen tason valtiota, yhteiskuntaa ja väestöä uhkaavat mallit pitävät sisällään myös sotilaalliset uhkat. Globaalien tason uhkina painottuvat talouden ja terveyteen liittyvien uhkien mahdollisuus. (Puolustusministeriö 2006a, 9.)

Uhkat voisivat toteutua itsenäisinä tai samanaikaisesti usean muun uhkan kanssa. Vakavimpana turvallisuustilanteena pidettiin Suomeen kohdistuvaa laajamittaista sotaa. Uhkien osalta todettiin, ettei kaikkiin uhkiin voida laajallakaan varautumisella ennakolta riittävästi valmistautumaan. Heikkoja merkkejä uhkien toteutumisen tunnistamiseksi tulee kyetä havaitsemaan. Euroopan Unionin alueella uhkat voisivat kohdentua eri tavoin eri jäsenmaihiin. Terrorismi oli noussut suurimpien Euroopan unionin maiden merkittävimmäksi uhkaksi. Erityistilannevarautumisena otettiin uusina toimenpiteinä valmiussuunnittelu, ennalta valmistelut ja valmiusharjoitukset. Erityistilanteen ulottuvuuksina varautumisessa huomioitiin tiedonsaannin varmistaminen, oikea tilannekuva, ennaltaehkäisy ja kriisijohtaminen. (Puolustusministeriö 2006a, 10-11.)

Yhteiskunnan elintärkeiksi toiminnoiksi määriteltiin valtion johtaminen, ulkoinen toimintakyky, valtakunnan sotilaallinen puolustus, sisäinen turvallisuus, talouden ja yhteiskunnan toimivuus, väestön toimeentuloturva ja toimintakyky sekä henkinen kriisinsietokyky. Näillä toiminnolla samalla turvattiin ja ylläpidettiin valtiollinen itsenäisyys, kansalaisten elinmahdollisuudet ja turvallisuus. (Puolustusministeriö 2006a, 13.)

Elintärkeiden toimintojen turvaamisen keinot kehittyivät ja uusina tärkeinä periaatteina esitettiin kansainvälisyys ja oikeusvaltioperiaate, vastuun jakaminen koko yhteiskunnalle, vastuun säilyttäminen mahdollisimman muuttumattomina eri turvallisuustilanteissa, valmiuden joustava käyttö tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti, kustannustehokkuus vähentämällä päällekkäisiä järjestelmiä ja organisaatioita, voimavarojen turvaaminen valtiontalouden kehysten mukaisesti, Euroopan unionin jäsenyyden ja kansainvälisen ulottuvuuden huomioiminen, valmiuden kehittämisen seuranta sekä toimien yhteensovittaminen. (Puolustusministeriö 2006a, 13-14.)

Kriisijohtamismallilla ohjattiin hallinnonalojen toimintaa yhteiskunnan haavoittuvuuden lisääntyessä torjua uhkien aiheuttamaa toiminnan hajautumista vastaan. Mallilla lisättiin hallinnonalojen kykyä toimintojensa yhteensovittamiseen nopeasti. Lainsäädännön keinoin hallinnonalojen vastuunjako ylläpidettäisiin mahdollisimman pitkään. Johtamisen koordinaation määrä suhteutettaisiin tilanteen vakavuuden mukaisesti. (Puolustusministeriö 2006a, 23.)

Vuoden 2003 periaatepäätöksen pohjalta oli määritetty viisi painopistealuetta vuosien 2006-2010 kehittämiselle. Painopistealueiksi oli päätetty valtion kriisijohtamiskyky, vakavien ympäristöonnettomuuksien ennalta ehkäisy ja torjunta, terveydensuojelu, sähköiset tieto- ja viestintäjärjestelmät sekä energian toimitusvarmuus. Näiden painopistealueiden katsottiin olevan merkityksellisiä kaikille hallinnonalueille, niiden ydintehtävän toteuttamiselle. (Puolustusministeriö 2006a, 43).

Tavoitetilassa vuonna 2006 valtakunnan sotilaallisen puolustamisen suorituskyvyn uskottavuus muodosti ennalta ehkäisevän vaikutuksen. Sotilaallisen kapasiteetin tuli osoittautua turvallisuuksympäristöön suhteutettuna riittävää suorituskykyä. Toimintakyky tuli turvata kaikissa tilanteissa. Suunnittelulla ja joustavalla käytöllä varauduttiin torjumaan sotilaallisia uhkia ja sotilaallisen voiman käyttöä Suomeen sekä ulkopuolisen painostuksen vaikutukset. Epäsymmetrinen sodankäynti yhteiskuntaa vastaan torjuttaisiin viranomaisyhteistyönä. Puolustusjärjestelmä ylläpitää tarvittavan tilannetietoisuuden päätöksenteolle ja alueellisen koskemattomuuden valvonnan oikea-aikaisesti. (Puolustusministeriö 2006a, 15-16.)

Sotilaallinen puolustaminen uhkia vastaan toteutettaisiin ennaltaehkäisevästi ja torjuvasti. Elintärkeät toiminnot ja kohteet suojattiin tärkeä puolustukselliset alueet hallinnassa pitämällä ja tarvittaessa lyömällä hyökkääjä kaikkien puolustushaarojen yhteistoiminnalla. Suomen puolustusratkaisu perustuu yleiseen asevelvollisuuteen. Vapaaehtoisella sotilaallisella maanpuolustuksella tuetaan puolustusvoimien joukkojen koulutusta ja ylläpitämään suorituskykyä. 2010-luvun painopiste sotilaallisesti on korostuneesti kohteiden ja elintärkeiden kohteiden suojaamisessa. Viranomaisyhteistyö puolustamisen toteuttamiseksi on tärkeää. Puolustusvoimia kehitettäisiin organisaationa ja materiaalein kohti muuttuvaa ja kehittyvää sodankäyntiä. Kansainvälisinä ulottuvuuksina puolustusta kehitettäisiin Euroopan unionin yhteisen turvallisuuden toteuttamiseksi sekä ylläpidettäisiin mahdollisuutta hakea Pohjois-Atlantin liiton jäsenyyttä. (Puolustusministeriö 2006a, 30.)

Puolustusjärjestelmää kehitettiin painopisteenä vuoteen 2012 asti maavoimien joukkojen, ilmapuolustuksen sekä yhdistetyn tilannekuvajärjestelmän suorituskyvyn parantamiseksi. Yhdistetyllä tilannekuvalla mahdollistettaisiin puolustushaarojen joustava käyttö ja ulottuva asevaikutus. Yhdistetyn tilannekuvajärjestelmän tietojenkäsittely-ympäristö eriytettäisiin. Samassa yhteydessä osa hallinnollisista palveluista ulkoistettaisiin ja otettaisiin käyttöön kansainvälisten tietojen välittämisen tekniikoita. Tiedustelujärjestelmää kehittämällä saataisiin

ennakolta tietoa ylikansallisista uhkista. Samalla huomioitaisiin yhteensopivuus Pohjois-Atlantin liiton standardien mukaisesti, Euroopan unionin ja Pohjois-Atlantin liiton toiminnassa tietojen reaaliaikaiseen vaihtoon. Aluevalvonnan valvontakykyä ja maalinosoituksen kykyä kehitettäisiin. Myös aluevalvonnassa kehitettiin kansainvälistä yhteensopivuutta. Yhteiskunnan ja muiden viranomaisten tukemisella varauduttiin antamaan lakisääteistä tai sopimukseen perustuvaa virka-apua tai muuta tukea hallinnon eri tasoilla kuitenkin puolustusvoimien päätehtävän siitä vaarantumatta. (Puolustusministeriö 2006a, 30-31.)

Uutena asiakokonaisuutena 2006 strategiassa esitettiin yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi seuranta ja harjoitukset. Strategian yhteisestä seurannasta vastasi turvallisuus- ja puolustusasian komitea yhdessä valmiuspäällikkökokouksen kanssa. Turvallisuus- ja puolustuskomitea raportoisi tarvittaessa valtioneuvostolle seurannan tuloksista. Hallinnonalojen henkilöstön koulutus ja muu varautuminen testattaisiin erityistilanneharjoituksissa. Harjoitusten aihe sidottaisiin vallitseviin turvallisuusympäristön muutosten tuomiin haasteisiin. (Puolustusministeriö 2006a, 47.)

Uhkamalleissa sotilaallisen voiman käyttö keskittyi strategisen iskun torjuntaan. Iskulla lamautettaisiin tärkeitä kohteita ja toimintoja. Puolustusvoimien suorituskyvyn ylläpitäminen jo normaalioloissa sekä joustava puolustuskyvyn nostaminen hyökkäysuhan tilanteessa nähtiin tarpeelliseksi. Sotilaallisen voimankäyttö edellyttäisi riittävien lisätoimivaltuuksien käyttöönottoa ja muiden viranomaisten tukea. (Puolustusministeriö 2006a, 61.)

Ylimartimon (2011, 98) mukaan strategian jalkauttaminen on esimiestyötä, jossa strategian toimintamalli menee komentoketjussa ylhäältä alas. Lopuksi strategia on tuotu henkilöstölle tiedoksi ja strategian tulee ohjata työtä niissä osa-alueissa, joita strategia puolustusvoimia koskee. Strategian jalkauttamisessa tärkeintä on henkilöstön osallistaminen, strategia on normaalia toimintaa: henkilöiden vuorovaikutusta, organisaation toimintaa ja käytäntöjä. Strategian merkittävyys ilmenee strategian tavoitteiden ja toiminnan välillä.

Koulutuksen osalta pääosa isoimmista kokonaisuuksista oli perus- ja jatkotutkintoihin kohdistuvia teknisiä ja operaatiotaitoa vaativia opetuspaketteja. Täydennuskoulutukseen liittyviä asiakokonaisuuksia löytyy muualta, viranomaisten yhteistyö, tietoturvallisuuden ja virka-apu asioiden käsittelyä koskien. Turvallisuuden osa-alueiden hallinnan (Kerko 2001, 22) paremman toiminnan edistämiseksi turvallisuuspäällikön lisäksi oli asetettava muita turvallisuusasiantuntijoita toimimaan hänen rinnallaan. Turvallisuuspäällikön tehtävään vuoden 2006 strategia antoi jo viitteitä kansainvälisen yhteistyön lisääntymistä. Hallinnollisen ja operatiivisen tietojärjestelmien toimintojen tietoturvasasioiden ja epäsymmetristen uhkien torjunnan suunnittelun tila oli tarkistettava. Vapaaehtoisen maanpuolustuksen joukkoja olisi mahdollisesti käytettävissä myös turvallisuustoimintaan. Uhkat ja riskit sekä niihin sovitettavat voimavarat

olivat esillä kriisijohtamisen hallintakeinona (Puolustusministeriö 2006a, 23). Hallinnan käsittelyä ei tarkemmin kerrottu.

Intian valtameren maanjäristyksessä 2004 kuoli 179 suomalaista, ja on suurin rauhan aikainen yksittäinen suomalaisia kohdannut suuronnettomuus (Onnettomuustutkintakeskus 2005, 97). Vuonna 2005 United Paper Mills:n Kuusankosken tehtailla suuri erä lipeää valui Kymijokeen ja mereen (Puttonen 2006, 1). Suomi osallistui vuonna 2006 kahdeksaan Yhdistyneiden Kansakuntien-, Euroopan unionin- tai Pohjois-Atlantin liiton johtoiseen rauhanturvaamisoperaatioon (Wikipedia 2019, 1-2). Keskussotilassairaala ja sotilasapteekki lakkautettiin vuoden 2005 lopussa. Vuonna 2006 puolustusvoimissa hallinnollinen tietopalvelukeskus sijoitettiin Mikkeliin ja Jyväskylään. Helsingin ilmatorjuntarykmentti Tuusulassa, Savon Prikaati Mikkeliissä ja Turun Rannikkopatteristo lakkautettiin. Kotkan Rannikkoalue ja Topografikunta lakkautettiin itsenäisenä joukkona ja laitoksena. Puolustushallinnon yhteinen viestintästrategia Turvallisesti tulevaisuuteen -julkaistiin. 2005 Rovajärvellä sattui onnettomuus kranaatinheitinammunnoissa, jossa yksi varusmies menehtyi. (Puolustusministeriö 2006b, 1.)

2.3 Yhteiskunnan turvallisuustoimintaympäristön tarkempi käsittely

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2010:n perusteissa määriteltiin, miten kaikissa tapauksissa turvattavien toimintojen edellytykset mahdollistettaisiin. Näihin toimenpiteisiin kuuluivat muun muassa elintärkeitä toimintoja vaarantavat uhkamallit ja niihin liittyvät mahdolliset häiriötilanteet sekä varautumisen ja kriisijohtamisen harjoitteluun liittyvät periaatteet. Strategialla pyrittiin mahdollistamaan rinnakkainen kehittäminen hallinnonalojen välillä ja löytämään kaikki toimintaan liittyvät suorituskyvyt. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 3.)

Vuoden 2010 strategia oli tekstiasultaan ryhmitetty uudelleen uhkamallit ja häiriötilanteet on esitetty omassa luvussaan jo strategian alkupuolella. Uhkamallilla tarkoitettiin mahdollista häiriötä turvallisuusympäristössä. Strategiassa ei nähty tarkoituksenmukaiseksi erotella siviili- ja sotilasuhkia, jotta uhkamalleja olisi helpompi käsitellä eri hallinnonaloilla. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 13.)

Strategiassa mainittiin seuraavat uhkamallit: Voimahuollon vakavat häiriöt, tietoliikenteen ja tietojärjestelmien vakavat häiriöt - kyberuhkat, kuljetuslogistiikan vakavat häiriöt, yhdyskuntatekniikan vakavat häiriöt, elintarvikehuollon vakavat häiriöt, rahoitus- ja maksujärjestelmän vakavat häiriöt, julkisen talouden rahoituksen saatavuuden häiriintymisen, väestön terveyden ja hyvinvoinnin vakavat häiriöt, suuronnettomuudet, luonnon ääri-ilmiöt ja ympäristöuhkat, terrorismi ja yhteiskuntajärjestystä vaarantava rikollisuus, rajaturvallisuuden vakavat häiriöt, poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus sekä sotilaallinen voiman käyttö. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 14.)

Toimintaa vaarantavat hetkellisesti tai alueellisesti rajattuna häiriötilanteet, jotka vaarantavat yhteiskunnan turvallisuutta, toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia. Näiden tilanteiden osalta on viranomaisten ja muiden toimijoiden tehtävä laajaa yhteistyötä häiriötilanteen selvittämiseksi. Häiriötilanteita voi esiintyä sekä normaalioloissa että poikkeusoloissa. Normaaliolojen tilanteisiin valmistautuminen luo perustan toiminnalle poikkeusoloissa. Poikkeusolojen järjestelyitä vastaavasti voidaan käyttää normaaliolojen häiriötilanteiden hallinnassa. Lisäksi poikkeusoloissa käyttöön otetaan lisätoimivaltuuksia tai -voimavaroja. Edelliseen Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiaan 2006 muutoksina olivat kuljetuslogistiikan, yhdyskuntatekniikan ja elintarvikehuollon alkutuotannon huomioiminen omina uhkamalleinaan. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 14.)

Tietojärjestelmien kehittäminen osana yhteiskunnan turvaamista oli tärkeä rooli eri viranomaisissa. Turvallisuusviranomaisten operatiiviset tietojärjestelmät oli tarkoitus integroida ja julkisen hallinnon tietojärjestelmien tietoturvaluutta piti lisätä, toiminnan jatkuvuus piti taata ja tilannetietoisuus jaettavissa turvallisuusviranomaisille. Tietojärjestelmien ottaminen takaisin Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia 2003:sta lisättynä tietoliikenteen häiriöillä viittasivat kyberuhkan kasvaneen. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 26-39.)

Kyber oli käsitteenä ensimmäistä kertaa mainittuna suomalaisissa turvallisuusdokumenteissa juuri Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa vuonna 2010. Kyberturvallisuuden toimenpiteillä voidaan joustavasti hallita, sietää ja torjua erilaisia kyberuhkia vaikutuksineen. Valtion täysvaltaisuuteen kuuluu sen alueellinen itsemääräämisoikeus, niin myös digitaalisessa toimintaympäristössä. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 66.)

Kyberturvallisuuden ongelmana on jatkuva muutos. Kyber toiminnan ennakoinnin on oltava myös haittavaikutuksia sietävää, ennen kuin pystytään toiminta palauttamaan lähemmäs aiempaa toimintatapaa. Sotatoimissa kyber laajentaa toimintaolosuhteita ja -tapoja. (Iloniemi & Limnell 2018, 166-167.) Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia 2006 ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010 välillä esiin tulleet uhkamallien muutokset olivat melko suuret. Uusia uhkamalleja oli infrastruktuurin ja rajaturvallisuuden uhkamalleissa (Taulukko 6, Liite 4).

Yhteiskunnan elintärkeiksi toiminnoiksi määriteltiin valtion johtaminen, kansainvälinen toiminta, Suomen puolustuskyky, Sisäinen turvallisuus, talouden ja infrastruktuurin toimivuus, väestön toimeentuloturva ja toimintakyky sekä henkinen kriisinsietokyky. Näillä uudelleen säädetyillä toiminnolla huomioitiin hallinnon eri tasojen sekä elinkeinoelämän ja järjestöjen rooli. Lisäksi strategiassa huomioitiin Suomen jäsenyys Euroopan unionissa, Yhdistyneiden kansakuntien jäsenenä toimiminen sekä toiminta Pohjois-Atlantin liiton rauhankumppanuus ja muissa kansainvälisissä yhteyksissä. Edelleen varauduttiin kaikissa tilanteissa

kokonaisuuspuolustuksen yhteensovittamisella pitämään yllä valmiutta ja kykyä vastata tehtävään. Puolustuskyvyllä luodaan ennaltaehkäisevä kynnys maahan hyökkääjää vastaan ja poliittisen painostuksen estämiseksi. Turvallisuustoimintaympäristöön suhteutettua puolustuskykyä mitoitettiin käytettäväksi koko maan alueella. Viranomaisyhteistyöllä luotaisiin toimintamallit kokonaisuuspuolustuksen periaatteiden mukaan. Puolustusvoimien rooli Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa 2010 oli edelleen pysynyt vahvana. Kybertoiminnan osalta puolustusvoimien toiminta jatkui tietoturvallisuuden hallinnollisena ja teknisenä kehittämisenä. Tietotekniikan ja tietojärjestelmien jatkuva kehitys on haastanut myös puolustusvoimien kehittämään omia menetelmiään torjua ulkopuoliset hyökkäykset tietojärjestelmiin. Kansainvälistymisen myötä paljon kansainvälistä tietoaineistoa siirrettiin myös eri tietojärjestelmissä. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 15.)

Strategisesti tehtävänä oli alueellisen koskemattomuuden ylläpito, yhteiskunnan suojaamisen, sotilaallisen uhkan torjumisen sekä ulkomaisen avun vastaanottamisen käyttämiseen. Suomen sotilaallisen puolustuksen perusteena pysyi edelleen yleiseen asevelvollisuuteen, vahvaan maanpuolustustahtoon ja kansainväliseen yhteistyöhön. Turvallisuustoimintaympäristön sotilaalliset uhkatekijät ennalta ehkäistään ja torjutaan koko maan alueella. Tilannekuvan kehittämisellä pystyttäisiin havaitsemaan ulkoisia uhkia riittävän ajoissa. Riittävä ennalta havaitseminen edellyttäisi tärkeimpien sotilasjoukkojen ketterää käyttöä ympäri maata painopistealueilla. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 25.)

Kansainvälisellä verkottumisella varmistetaan avun vastaanottaminen, huoltovarmuutta tulisi tehostaa. Tietojärjestelmähyökkäyksiä vastaan oli parannettava kykyä havaita ja torjua. Viranomaisyhteistyö ja muun yhteiskunnan tuki varmistetaan sopimuksilla ja harjoituksia järjestämällä. Uutena nostona oli rajavartiolaitoksen mainitseminen tässä yhteydessä. Sisäasianministeriön alaisen rajavartiolaitoksen todettiin tukevan Suomen puolustusta ja olevan tärkeä osa puolustusjärjestelmää. Puolustusvoimat jatkaa rajan varusmiesten koulutusta. Rajavartiolaitoksen itsenäinen asema säilytetään. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 26.)

Puolustusvoimat tukee viranomaisia ja muuta yhteiskuntaa, vastavuoroisesti muut tukevat puolustusvoimia. Vapaaehtoisen maanpuolustukseen osallistuvat eri viranomaiset yhdessä puolustushallinnon kanssa. Virka-avun antamisen kohdalla uutena ulottuvuutena mainittiin normaalin virka-avun lisäksi toisen viranomaisen tukeminen sen avustaessa toista valtiota. Toimintamalleja parannetaan ja kehitetään tiedonvaihdoilla ja käytettävissä olevilla suorituskyvyillä. Keskeisinä suorituskykyinä mainittiin vaarallisten aineiden (kemikaalit, biologiset aineet, säteily aineet ja ydinsäteily) tiedustelu, analyysi ja puhdistus, kenttäviestijärjestelmät, etsinnät, räjähteiden raivaus, kenttäsiltojen ja teiden rakentaminen, ilmakuljetukset, vartiointi sekä erikoisasiantuntija-apu. Kansainvälistä apua kehitetään ja suunnittelussa huomioidaan Lissabonin sopimuksen velvoitteet. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 26-27.)

Strategian uhkamallit oli koottu omaksi liitteekseen. Sotilaallisen painostuksen lisäksi muita uhkamalleja eri hallinnonaloilta. Väestön henkisen kriisinkestävyyden tulisi olla hyvä, koska painostava osapuoli todennäköisesti käyttää informaatioympäristöön kohdistuvia keinoja, samalla poliittisesti ja mahdollisesti sotilaallisesti uhaten. Taloudellisen painostuksen osalta jo pelkästään keskittyminen raaka-aineiden saatavuuteen voi aiheuttaa merkittävää haittaa. Huoltovarmuuden kehittäminen näitä tekijöitä vastaan on tärkeää. Puolustushallintoon liittyviä uhkamalleja vuoden 2010 strategiassa olivat tietoliikenteen- ja tietojärjestelmien vakavat häiriöt -kyberuhkat, terrorismi ja muu yhteiskuntajärjestystä vaarantava rikollisuus, rajaturvallisuuden vakavat häiriöt, sotilaallinen voiman käyttö sekä poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus. Tietojenkäsittelypalvelujen kriisinvalmiuden haasteena nähtiin keskittyminen eri sijainteihin ja varajärjestelmien kehittäminen. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 65-67.)

Terrorismin ja muun yhteiskuntajärjestystä vaarantavan rikollisuuden uhkaa pidettiin suhteellisen matalana. Erityisesti terrorismin osalta Suomi kuvattiin läpikulkumaaksi ja uhka kohdistui lähinnä ulkovaltioiden toimipisteisiin kuten suurlähetystöt, aluksiin tai ilma-aluksiin. Väkivaltainen radikalisoituminen mainittiin ja todettiin voivan laajetessaan muodostua uhaksi. Järjestäytyneen rikollisuuden osalta kansainvälistyminen ja vankiloiden verkostoituminen on muodostumassa uhaksi. Sotilaallisen painostuksen tehokeinona voidaan käyttää epäsymmetrisen sodankäynnin keinoja. Sillä ymmärretään kahden voimasuhteiltaan epäsuhtaisen toimijan välistä sodankäyntiä. Sotilaallisen voiman käyttö on todennäköistä, mikäli eri painostuksen keinoin ei olla päästy edulliseen loppuasetelmaan. Johtamisjärjestelmät ja kuljetukseen liittyvät toiminnot todennäköisesti joutuvat ensimmäisten toimenpiteiden kohteeksi. Informaatio operaatioita käydään samaan aikaan. Toimivat johtamisjärjestelmät, poliittisen päätöksen mahdollistaminen ja väestön kriisinkestävyys ratkaisevat lopputuloksen. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 74-78.)

Vuoden 2010 strategian mukaisesti turvallisuuskoulutukseen kohdistui jo isoja vaikeuksia hallita kokonaisuutta. Selkeitä kokonaisuuksia perus- ja jatkokutkintojen kehittämiseksi sekä täydennyskoulutuksen järjestämiseksi ovat tietoverkkokoulutus tai uutena terminä kyberpuolustus, tietoturvallisuus, oman toiminnan suojaaminen ja epäsymmetristen keinojen torjuminen sekä henkilöstöturvallisuus. Vuoden 2010 strategian mahdollisten häiriötilanteisiin varautumisen mukaan turvallisuuspäällikkö todennäköisesti olisi jo pystynyt hahmottamaan oman organisaationsa räätälöidyn turvallisuussuunnitelman. Haasteena olisi turvallisuuspäällikön saama koulutus ja muu hankittu osaaminen kaikkia tunnistettuja koulutusvaatimuksia kohtaan. Samalla kehitys tehtävien eriyttämiseksi oli vahvistunut. Turvallisuuspäällikkö ei enää pystyisi yksin tai pelastusupseerin avustamana, hallitsemaan kaikkia osa-alueita perusteellisesti. Näkökulma strategiassa oli lähempänä turvallisuuden perustoimintoja, vaikka toisaalta oltiin edelleen valtioneuvoston tason ohjeiden piirissä. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 79.)

Laki puolustusvoimista (551/2007) uudistettiin 1970-luvulta ja uusi laki astui voimaan 1.1.2008. Samalla Maavoimat aloitti oman puolustushaarana ilmavoimien ja merivoimien kanssa Pääesikunnan alaisuudessa. Lissabonin sopimus on uusin Euroopan Unionin perussopimus. Se astui voimaan 1.12.2009. (Eurooppatiedotus 2020b, 1.) Uuden sopimuksen tavoitteena oli yksinkertaistaa ja selkeyttää unionin päätöksentekoa. Sopimus täydentää aikaisempia perussopimuksia

2.4 Yhteiskunnan turvallisuustoimintaympäristö laajenee

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017 oli toisaalta jatkumo ensimmäisestä vuoden 2003 strategiasta, toisaalta täysin uusi kokonaisturvallisuutta painottava kokoelma eri hallinonalojen toimenpiteistä turvallisuustilanteisiin. Erityisesti 2017 strategiassa oli painotettu hallinonalojen strategisia tehtäviä. Vuoden 2017 strategiassa on keskitytty yhteiseen ja yleiseen varautumiseen. Huomioon otettavina asioina painotetaan turvallisuustoimintaympäristön jatkuvaa muutosta, vaikka osa turvallisuustoimintaympäristöön vaikuttavista tekijöistä ei ole muuttunut juuri lainkaan. Strategiassa painotettiin ensimmäistä kertaa kokonaisturvallisuusajattelu siten, että sen nähtiin ainutlaatuisena ja kansainvälisesti kiinnostusta herättäneenä toimintatapana edistävän myös kansalaisten turvallisuuden tunnetta. Suomalainen toimintamalli kokonaisturvallisuudesta lähtee toimimaan yhteistyönä eri hallinnonalojen, siviilitoimijoiden ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Toimintaan kuuluu varautumiseen ja suojaamiseen liittyvä suunnittelu, saatujen tietojen analysointi ja tietojen jakaminen sekä harjoittelu. Nyt aiemmista strategioista poiketen uusimmassa versiossa, on huomioitu varautumisen toimintamallit ja niiden yhteiskäyttö kaikilla eri toiminnan tasoilla. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 5-6.)

Kokonaisturvallisuus ymmärretään strategiassa yhteistoimintamalliksi, missä kansalaiset viranomaiseen toimivat. Kaikki jakavat ja analysoivat turvallisuusympäristötietoa sekä harjoittelevat yhdessä. Kun aiemmat strategiat olivat valtioneuvostotason ohjeita, nyt uusimmassa strategiassa pyritään toiminnan hyödyntämiseen kaikilla toimintatasoilla. Tämän vuoksi yhteiskunnan elintärkeät toiminnot on uudelleen muotoiltu. Kokonaisturvallisuuden toimijoina ovat kaikki yhteiskunnan tasot. Valtio, viranomaiset, elinkeinoelämä, maakunnat ja kunnat, yliopistot ja tutkimuslaitokset verkostoituvat tiedon jakamiseksi ja joustavasti sitoutua yhteistyöhön. Yksittäisten kansalaisten tehtävä osallistua varautumiseen ja sietokyvyn vahvistamiseen on tärkeää. Elinkeinoelämän osa varautumisessa on kasvussa erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon aloilla. Sen seurauksena on turvata myös yritysten toiminnan jatkuvuus. Järjestöillä ja uskonnollisilla yhdyskunnilla on merkittävä osa erilaisiin häiriötekijöihin varautumisessa. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 7-8.)

Varautuminen on toiminnan häiriöttömän jatkamisen edellytys. Varautumissuunnittelulla voidaan ennalta tarkastella jatkuvuuteen, koulutukseen ja valmiusharjoitteluun liittyviä ongelmia. Toipuminen on osa varautumista ja sillä voi olla suuri rooli toiminnan palauttamisessa

häiriötekijää edeltävään tilanteeseen. Yhteiskunnan varautuminen turvaa elintärkeät toiminnot ja varmistaa niiden toimintakyvyn kaikissa tilanteissa. Varautumisen prosessissa suunnitellaan elintärkeitä toimintoja, arvioidaan riskejä ja resursseja sekä tutkitaan ja kehitetään toimintoja. Suunnittelulla ennakoidaan koulutuksen, harjoittelun ja testauksen toimintaa, kriisi-johtamisen ja jatkuvuudenhallinnan toimintaa, resurssien käyttöä valvotaan ja häiriötilanteita analysoidaan. Toiminta on jatkuvaa, palautetta annetaan toiminnasta auditoimalla ja erilaisilla toimintaa kuvaavilla mittareilla. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 9.) Varautumisen osalta kertyvän tiedon tulisi olla mahdollisimman monen käytettävissä. Tiedon jakamisessa on huomioitava, ettei kaikki ole turvallisuussyistä laajasti jaettavissa. Riittävän luottamuksen aikaansaaminen eri toimijoiden välille, edesauttaa tavoitteiden saavuttamiseksi. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 10.)

Maakunta- ja sote-uudistus huomioitiin uusimmassa strategiassa. Sisäministeriö (ent. sisäasiainministeriö) vastaa alueellisen varautumisen yhteensovittamisesta Suomessa. Varautumisen valmistelussa järjestetään tarvittava yhteistyö eri toimijoiden sekä turvallisuuskomitean ja ministeriöiden kanssa. Liittyviä toimintoja ovat lupa- ja valvontaviranomaiset, elinkeinoelämä ja järjestöt. Maakunnat ylläpitävät yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa tarvittavia kokouksia ja järjestävät alueellisten riskien arviointityön sekä turvallisuuteen liittyvien toimintaympäristön muutosten arvioinnin. Varautumisharjoituksia järjestetään alueittain. Toimijat pyritään verkostoitumaan alueellisesti. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 12-13.) Maakuntien on arvioitava esimerkiksi kaikkien alueen toimijoiden kanssa yhdessä merkittävät riskit ja turvallisuuteen liittyvien toimintaympäristöön vaikuttavien tekijöiden vaikutuksen omaan toimintaansa (Sanastokeskus 2017, 37).

Elintärkeät toiminnot on jaoteltu ja kirjoitettu uusimmassa strategiassa selkeästi ja antavat ensimmäistä kertaa jo sellaisenaan hyvän lähtökohdan turvallisuussuunnittelulle. Elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi tehdään riskienarvioinnin perusteella tehtävät ja vastuut. Elintärkeät toiminnot voivat ulottua usean toimijan lakissääteisten tehtävien piiriin tai osain niitä ei voida lukea vain yhden toimijan tehtäväksi. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 14.)

Johtamisella on tärkeä rooli elintärkeiden toimintojen turvaamiselle. Häiriötilanteissa on hallinnan säilyttämiseksi pystyttävä vaihtamaan tietoa ja luomaan mahdollisimman hyvä tilannekuva. Viranomaisten varoitus- ja ennakointijärjestelmien tietoa on pystyttävä käyttämään vähentämään haittavaikutuksia. Hyvällä johtamisella vuoden 2017 strategiassa tarkoitetaan: Selkeää johtovastuuta, jossa vahvistetaan eri toimijoiden valitsemista valitsevaan tilanteeseen ja päätöksentekokykyä. Tilannekuva laaditaan siten, että luodaan hyvä tilanneymmärrys ja ylläpidetään ajantasainen tilannekehitys. Kriisiviestintä on oltava faktoihin perustuvaa ja oikea-aikaista. Tietoa on jaettava valittujen toimijoiden kesken, jakaminen on oltava mahdollista eri tekniikoilla. Jatkuvuudenhallinnalla pidetään toiminnot käynnissä ja hallitaan tilanteesta toipuminen. Yhteistoimintaa eri toimijoiden kanssa on harjoitettava ja ylläpidettävä.

Valmiussuunnittelu ja oikea-aikainen reagointi luovat perusteet häiriötilanteiden hallinnalle. Peruseriaatteena toimitaan normaaliolojen mukaan. Toiminnan mahdollistamiseksi häiriötilanteissa on tiedonkulku varmistettava. Viestintä on merkittävä osa organisaation toimintaa. Häiriötilanteissa korostuu mielipide- ja asenneilmaston seuranta ja analysointi, tällä toiminnalla tuetaan muiden viranomaisten toimintaa. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 15.)

Kansainvälinen ja Euroopan unionin toiminta liittyy Suomen verkottumiseen muiden maiden kanssa. Yhteistyöllä kansainvälisissä foorumeissa varmistetaan Suomen toimintaedellytykset erilaisissa tilanteissa. Suomen kansalaisia avustetaan ulkomailla tapahtuvissa häiriötilanteissa. Suomi osallistuu aktiivisesti siviilikriisinhallintaan ja sotilaalliseen kriisinhallintaan. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 17.)

Puolustuskyvyllä turvataan Suomen itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus. Ennaltaehkäisevää kynnystä sotilaallisen voiman käytölle pidetään puolustusvoimien kehittämisen päämääränä. Turvallisuusympäristön muutos edellyttää yhteiskunnan kriisinsietokykyä, tässä korkealla maanpuolustustahdolla on koko kansaa yhdistävä asia. Suomen on varauduttava monitahoisempiin uhkiin kuin aiemmin, niin sotilaallisiin kuin ei-sotilaallisiin uhkiin. Puolustuskykyä kehitetään pitkäjänteisesti ja tiiviissä yhteistyössä muun yhteiskunnan kanssa. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 18.)

Sisäisen turvallisuuden avulla Suomessa pysyy yleinen turvallisuus ja järjestys. Toiminnalla ennalta estetään rikollisuutta ja muita vakavia häiriöitä. Rajaturvallisuuden avulla pidetään huoli rajan ylittämisestä annetuista säännöksistä ja estetään yleistä turvallisuutta ja järjestystä uhkien toteutuminen. Meripelastustoimen avulla pelastetaan ja etsitään ihmisiä eri alueilla. Pelastustoimi vastaa muun muassa ihmisiin, omaisuuteen ja onnettomuuksien edellyttämistä toimista. Hätäkeskuspalvelut tukevat pelastustoimea. Maahanmuuttoa säännellään tarkoituksenmukaisella tavalla. Viranomaiset ja elinkeinoelämä varautuvat biologisiin, kemiallisiin tai säteilystä aiheutuviin uhkiin. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 19-20.)

Talouden, infrastruktuurin ja huoltovarmuuden avulla mahdollistetaan elintärkeiden toimintojen resurssit ja rahoitus. Väestön toimintakykyä ja palveluita hoidetaan sosiaaliturvan ja terveyspalveluiden kautta. Henkinen kriisinkestävyys ilmenee tahtona toimia valtiollisen itsenäisyyden, väestön elinmahdollisuuksien ja turvallisuuden ylläpitämiseksi kaikissa tilanteissa. Kansalaisten luottamus viranomaisten toimintaan on tärkeä osa sietokyvyn ylläpitämistä. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 20-23.)

Vuoden 2017 yhteiskunnan turvallisuusstrategian uhkamallit ja riskiarvio turvallisuustoimintaympäristöstä muodostettiin Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2010 uhkamallista ja Kansallinen riskiarvio 2015:sta skenaarioista ja vakavista tapahtumista yhteiseksi perustaksi toimintojen suunnittelemiseksi ja suorituskykyjen kehittämiseksi (Taulukko 7, Liite 5).

Täysin uutena alueena strategiassa oli varautumiseen valmistautuminen riskienhallinnan keinoin. Vuoden 2017 yhteiskunnan turvallisuusstrategia kokoaa varautumisen perusteina vuoden 2010 strategian uhkamallit ja vuoden 2015 kansallisen riskienhallinnan arviota. Kansallinen riskiarvio tehtiin Euroopan unionin ohjeiden mukaan ja se luotiin sisäministeriön johtamana ja Turvallisuuskomitean ohjauksessa. Riskiarvioissa on useita haasteita. Riskit voivat ilmetä monin eri tavoin ja uhkat voivat olla kestoaltaan arvaamattomia tai muuttua nopeasti. Uhkat voivat olla myös tarkoituksellisia ja tahattomia omasta toiminnasta johtuvia. Todennäköisyyden arvioiminen voi olla vaikeaa uhille pitkän aikavälin arvioissa. Turvallisuustoimintaympäristön muutokset ja niiden seuraaminen tulee olla aktiivista ja jatkuvaa toimintaa. Muutoksia on analysoitava ja tulokset on saatava jaettava kokonaisturvallisuuden toimijoiden kesken luotettavasti ja nopeasti. Muuttuvan uhkakuva vaatii laajaa yhteistyötä niin riskianalyysin laatimisessa kuin ratkaisujen löytämisessä. Nopeissa muutoksissa on varauduttava joustamaan ja vahvistaa vaadittavia suorituskykyjä. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 25.)

Suomi pystyy vastaamaan sitä kohdistuvaa sotilaallista voimankäyttöä vastaa ja tarvittaessa hyökkäys torjutaan. Kansainvälistä sotilaallista apua valmistaudutaan vastaanottamaan. Turvallisuustoimintaympäristön huomioonottava riittävä torjuntakyky ylläpidetään. Kaikkia puolustushaaroja käytetään tehokkaasti estämään tilanteen kehittyminen sotilaallisen voiman käytöksi Suomea vastaan. Tarvittaessa muodostetaan painopiste toiminnalle ja torjutaan hyökkäys Suomeen. Rajavartiolaitos on mukana Suomen puolustamisessa. Tarvittaessa rajavartiolaitos liitetään puolustusvoimiin. Puolustusvoimat ja rajavartiolaitos suunnittelevat yhdessä puolustusvalmisteluja. Puolustusvoimat järjestää kumppanuuksia sopimuksilla ja yhteiskunnan tuki varmistetaan. Maanpuolustusyhdistys hoitaa osan reservin koulutuksesta ja auttaa vapaaehtoisten rekrytoinnissa. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 38.)

Koulutuksen kehittyminen vuoteen 2017 puolustusvoimien turvallisuuskoulutuksessa oli vaikuttanut voimakkaasti turvallisuusalalla toimivien työhön. Vuoden 2017 turvallisuusstrategiasta turvallisuuspäällikkö olisi jo voinut johtaa oman suunnittelunsa pitkälle. Strategian perustella myös muiden turvallisuushenkilöiden turvallisuussuunnittelu olisi ollut mahdollista. Pelastusupseeri, tietoturva vastaava henkilö ja riskienhallinnasta vastaava henkilö pystyivät jo strategian ja mahdollisesti jo käytyjen turvallisuuskurssien näkemyksellä luomaan uutta turvallisuutta. Strategia antaa paljon työkaluja suunnitteluun. Lisänä kansallisen riskiarvion tuomat uudet näkökulmat. Strategiassa oli ensimmäistä kertaa käsitelmääritelmiä yhdenmukaistamalla laadittuja ohjeita, kuten informaatiovaikuttaminen, hybridivaikuttaminen ja häiriötilanne. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 95.)

2.5 Turvallisuusuhkien muutos turvallisuustoimintaympäristössä

Turvallisuusuhkien muutos on ollut osittain suuri. Tietotekniikan kehittymisen myötä moni asia on helpompaa nykyään. Perusasiat ovat kuitenkin pysyneet varsin samanlaisina. Ihmisten

valikoituminen osaamisen perusteella näitä asioita käsittelemään ja toimintaa turvaamaan on vaikeaa. Puolustusvoimien rooli yhteiskunnassa on turvallisuustoimijana toimiminen. Turvallisuuskoulutuksella on suuri vaikutus laajentuneeseen käsitykseen eri turvallisuuden osatekijöistä. (Eskola 2008, 1-2.)

Uhkat muuttuvat eivätkä muutosvauhti voi nykyään olla nopeaa. Säännöllisesti tarkastamalla seuraavat kysymykset, voi harkita mitä häiriötekijöitä voi kohdistua kysyjän organisaatioon. Mitkä ovat sen hetken tärkeimpinä pidetyt kansalliset turvallisuusedut? Mitä uhkia niihin arviolta kohdistuu? Mikä olisi niiden järjestys vakavuuden huomioiden. Turvallisuusuhkaa voidaan arvioida myös tiedustelun menetelmin. Asettamalla kysymykset tiedustelun ohjauksen mukaisesti, voidaan arvioida mitä mahdollinen häiriön aiheuttaja aikoo. Tiedustelun uhkaa vastaan on tiedettävä tiedustelun peruskeinot, jotta voi varautua uhkaa vastaan. Tavanomaisimmat tiedustelun keinot ovat henkilötiedustelu, teletiedustelu, signaalitiedustelu, ulkomaantiedustelu ja suomessa toimivaltaperusteiset menetelmät sekä tavanomaisoikeudelliset menetelmät. Toimivaltaperusteisia menetelmiä ovat esimerkiksi paikkatiedustelu, jäljentäminen ja teleosoitteen yksilötiedon hankinta. Tavanomaisoikeudellisiin menetelmiin kuuluu esimerkiksi tarkkailu ja kuvaustiedustelu. (Lohse & Viitanen 2019, 98.)

Vuosituhanneen vaihteen aikaiset uhkat olivat vielä melko perinteisiä. Sotilaallisen uhan ilmenymiä hallittiin normaaliolojen, häiriötilojen ja poikkeusolojen avulla. Suomessa sotilaalliset uhkat eivät kuitenkaan poistuneet jatkossa, kuten useissa muissa länsimaissa. Suomeen kohdistuvat uhkat kävivät kylmän sodan jälkeisen ajan suuren avartumisen kautta kuitenkin uuteen muotoon. Alettiin keskustella ja arvioida laajasta turvallisuudesta ja ei-sotilaallisista uhkista. Tähän vaikutti kansainvälisen ilmapiirin kehitys liennytykseen ja sotilaallisen uhan todennäköisyyden pieneminen. (Iloniemi & Limnell 2018, 66-88.)

Sisäisen turvallisuuteen vaikuttavia uhkatekijät sisäisen turvallisuuden selonteon mukaan ovat menossa pahempaan suuntaan. Keskiössä uhkakuviassa ovat laajamittainen maahantulo, järjestäytynyt rikollisuus, rasismi, viharikokset, väkivaltaisten ääriliikkeiden toiminta, erilaiset hybrdivaikuttamisen keinot, kyberuhkat ja informaatiovaikuttaminen, suuronnettomuudet sekä yhteiskunnallinen syrjäytyminen. Vastaavasti ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon mukaan turvallisuustoimintaympäristö on yhtä monimutkaisen vaikutuksien ja voimakkaan muutoksen alla jatkuvasti. Sodan uhkaa ei voida sulkea pois, koska Suomen lähialueiden turvallisuustoimintaympäristöön on syntynyt uusia uhkia ja epävakautta. Euroopan turvallisuustilanteen todetaan heikentyneen, liittyvinä tekijöinä on kuvattu hybriditoimintana. (Iloniemi & Limnell 2018, 73-74.) Uutena uhkakuvena on erityisesti kyberrikollisuuden kasvaminen, koska sen havaitseminen ja sen torjuminen on vaikeaa (Sisäministeriö 2020, 1). On hyvin todennäköistä, ettei koko toimintaa huomata kuin jälkikäteen. Erityisen vaikeaksi toiminnan tekee, mikäli toiminnan takana on joku kansallinen toimija, jolloin jäljet melko varmasti saadaan hyvin peiteltä. (Iloniemi & Limnell 2018, 73-74.)

Ilmastokysymykset, luonnon katastrofit sekä epidemiat ovat tuoneet oman lisänsä perinteisempien turvallisuushkien joukkoon (Limnell & Iloniemi 2018, 215). Intian valtameren maanjäristys vuonna 2004 oli testi myös Suomessa viranomaistoiminnan aktivoitumisen ja tilanteen hallinnan osalta (Onnettomuuskeskus 2005, 168). Vuonna 2010 Islannissa purkautui tulivuori, ja ilmaliikenne Euroopassa keskeytyi useiksi päiviksi (Ryypö 2012, 3). Tuoreimpana COVID19-virus, joka on saanut valtioneuvoston asettamaan Suomeen poikkeustilan alkuvuodesta 2020, mutta ei sotilaallista johtuen perusteista. Tosin puolustusvoimatkin on joutunut testaamaan omia toimintatapojaan ja sopeutumaan uuteen uhkaan ja riskin toteutumiseen muun yhteiskunnan tavoin. (Puolustusvoimat 2020d, 1.)

Huolestuttava tulevaisuuden näkymä on teknologian jatkuva kehittyminen. Tiedon määrä moninkertaistuu muutaman päivän välein. Ubiikkiyhteiskunta, jossa teknologiaa ei enää huomaa, vaikka se on mukana kaikkialla ja on tulevaisuudessa täällä. Pysykö Suomi kehityksessä mukana? On pidettävä huoli siitä, ettei liian tiukasti pidetä vanhasta kiinni. On miltei todennäköistä, että teknologiaa käytetään Suomen turvallisuustilanteen horjuttamiseksi esimerkiksi kyberhyökkäyksillä tai terveystietojen muuttamisella. Voiko turvallisuus pysyä teknologian kehityksen mukana ja mihin se johtaa? (Iloniemi & Limnell 2018, 152-153.) Kehityksen mukana pysyminen on organisaatioille tärkeää.

3 Puolustusvoimien turvallisuustoimialan täydennyskoulutus

Pääesikunnan operaatiopäällikölle esiteltiin vuonna 1995 asiakokonaisuus, jossa arvioitiin joukko-osastojen turvallisuushenkilöstön kehittämistä kokonaisturvallisuuteen liittyvien asioiden ratkaisemiseksi ja erityisesti tietoturvallisuusriskien pienentämiseksi - sanantarkasti eliminoimiseksi. Asiassa esitettiin turvallisuusupseerien tehtävien laajentamista vastaamaan kaikissa tilanteissa joukko-osaston komentajalle turvallisuuden toteuttamisesta joukko-osastoissa (Pääesikunta 1995, 3). Samalla esitettiin kokoonpanoihin lisättäväksi pelastusupseerin tehtävä, jonka vastuulle määritettiin pelastustoimen ja suojelun toimintojen ja perusteiden kouluttaminen. Pelastusupseerin toimintaa ohjasi turvallisuusupseeri (Pääesikunta 1995, 4).

Syy asiakokonaisuuden tarpeellisuuteen oli ennen vuotta 1995 vallinnut käsitys mitä puolustusvoimissa ymmärrettiin turvallisuudesta. Turvallisuus oli luvattoman pääsyn estämistä puolustusvoimien kohteisiin ja fyysisen turvallisuuden rakentamisena sen edellytys. Muita turvallisuuden eri aloja johdettiin erikseen puolustusvoimien johtamisrakenteissa. Tätä pidettiin tehottomana. Operaatiopäällikölle esitettiin koko hajanaisen turvallisuusorganisaation muuttamista kokonaisturvallisuuden ympärille. Toimenpide-esityksinä annettiin ohjeita, joilla määritettiin johtamisrakenteisiin selkeästi turvallisuusupseeri vastaamaan toiminnasta. Vastaava kartoitus oli tapahtunut pelastusupseerin tehtävän määrittelyssä. Asiaan liittyi myös uusi linjaus, jossa turvallisuusorganisaation tehtävä olisi jatkossa toimimaan niin normaalioloissa kuin

poikkeusoloissa. Tehtäviä eri tilanteissa harjoiteltaisiin ja joukko-osastojen turvallisuutta parannettaisiin havaittujen epäkohtien perusteella. Riskikartoituksen avulla saataisiin valmiudelliset suorituskyvyt kartoitettua paremmiksi. (Pääesikunta 1995, 5-6.)

Asiakokonaisuuden loppuperusteluina todettiin kaikkien kohtien toteuttamisella saavutettavan; yhtenäisemmän, tehokkaamman ja paremmin tilanteet huomioiva turvallisuussuunnittelu, materiaalin suojaamisen parantaminen, tietoturvallisuuden tason parannus, raportoinnin kehittymisen, ennaltaehkäisevän toiminnan sekä reagoinnin paranemisen. Liitteenä oli vielä tehtävien kuvaus eri johtoesikuntatasoille, sekä turvallisuus- että pelastusupseerille ja muistio koulutuksen järjestämiseksi kokonaisturvallisuuden osa-alueiden hallitsemiseksi. Osa-alueiksi oli määritetty; henkilöstöturvallisuus, fyysinen turvallisuus, tietoturvallisuus, riskihallinto, turvallisuustyön johtaminen sekä suojele ja pelastustoiminta. Palvelusturvallisuuden ja ympäristöturvallisuuden katsottiin liittyvän oleellisesti kokonaisturvallisuuteen. (Pääesikunta 1995, 6.)

3.1 Turvallisuuden täydennyskoulutuksen perustelut

Pääesikunnan muistio vuodelta 1995, ei anna kovin jäsentynyttä kuvaa puolustusvoimien turvallisuuden johtamisesta. Turvallisuustoiminnan ongelmana on ollut selkeiden johtosuhteiden puuttuminen. Sodan ajan toimintojen ja rauhanaikainen toiminta eivät olleet synkronoituja. Turvallisuusalan resurssien käyttö - henkilöstötilanne ja rahoitus- oli sekavaa. Koska turvallisuustoimintaa esimerkiksi joukko-osastossa hoiti useat eri toimialoilla töitä tekevät henkilöt, koordinaatio ja valvonta oli haastavaa. Ongelmallisimmiksi osa-alueiksi nimettiin seuraavat turvallisuuden osa-alueet; tietoturvallisuus, rakenteellinen turvallisuus, vartiointi ja valvonta, palo- ja pelastustoiminta, suojele, työturvallisuus ja yleinen turvallisuuskoulutus. Lisäksi henkilökunnan asenteessa turvallisuuteen mainittiin olevan puutteita. (Pääesikunta 1995, 7.)

Pääesikunnan valmiuspäällikkö on esittelyssään vuonna 1995 aloittanut turvallisuuskoulutuksen suunnattuna niin, että turvallisuusupseereiden ja pelastusupseerien koulutus aloitettaisiin kokeiluluontoisesti 1995 ja varsinaisesti 1996. Esittelyyn liittyvässä muistiossa korostettiin sitä, miten turvallisuusupseereilla on oltava hyvät tiedot puolustusvoimista ja kokemusta esikunta työskentelystä. Nykyisiä puolustushaaroja vastaaviin tehtäviin muistiossa haluttiin vakiinaistaa turvallisuuspäällikön tehtävä. Edelleen huomautettiin, että puolustushaaran turvallisuuspäällikön tehtäviin nimetyn henkilön tulisi työskennellä yhtäjaksoisesti pitkään tehtävässä, mahdollisesti useita vuosia. Muistiossa todettiin koulutetun turvallisuushenkilöstön olevan riittämätön ja että turvallisuusalan koulutus ei sisälly peruskoulutukseen. (Pääesikunta 1995, 7.)

Kaikkien näiden huomioiden perusteella esitettiin aloitettavan kokeiluluonteisena turvallisuusupseereiden ja pelastusupseerien koulutus vuonna 1995 ja varsinaisesti 1996. Turvallisuusupseereiden koulutus toteutettaisiin Esikuntakoulussa Tuusulassa. Pelastuspäälliköiden

koulutus jakaantuisi Suojelukoululla Keuruulla sekä Valtion Pelastuskoulussa Kuopiossa järjestettävään koulutukseen. Muistion lopuksi oli koulutuksen sisällöt turvallisuusupseerikurssille ja pelastusupseerikurssille. (Pääesikunta 1995.) Turvallisuusupseerikurssin sisältö oli melko vaativa (Liite 1).

3.2 Turvallisuuskoulutuksen muodostuminen

Schroderus tutki vuonna 2001 Puolustusvoimien kehittyvää turvallisuuskoulutusta. Tutkielma oli turvallisuusjohdon koulutusohjelman tutkielman lisäksi osa puolustusvoimien turvallisuuskoulutuksen kehittämistyötä. Tutkielmassa arvioitiin käytännön työelämän kokemusten pohjalta puolustusvoimien turvallisuuskoulutusta. Schroderus toteaa turvallisuuskoulutukselle asetettujen vaatimusten muuttuvan uhkakuvan kehittyessä ja toiminnan kansainvälistyessä. (Schroderus 2001, 1.)

Turvallisuuskoulutus on muuttunut oman aikansa mukaisesti. Puolustusvoimat profiloituu turvallisuusorganisaationa yhteiskunnassa. Pääesikunnan turvallisuusosasto perustettiin vuonna 1996. Sitä johti osastopäällikkö, jota voitiin kutsua myös puolustusvoimien turvallisuuspäälliköksi. Koska turvallisuus saatiin omaksi osastoksi Pääesikunnan operaatioesikuntaan, saatiin resursseja myös kehittää koulutusta. Osaltaan myös pääkaupunkiseudun joukko-osastot kehittivät omia monimuotoistettuja pilottikursseja. (Schroderus 2001, 7.)

Schroderus (2001, 1) totesi arvioivansa puolustusvoimien turvallisuuskoulutuksen silloista nykytilaa, kehitystä ja monimuotokoulutuksen käyttömahdollisuuksia turvallisuuskoulutusprojekteissa. Schroderus (2001, 7-8) visioi tutkimuksessaan turvallisuustoiminnan kehittämistä neljän kokonaisuuden kautta. Turvallisuusjärjestelmien rakentaminen, ennakoivien ja reagoivien voimien kehittäminen, turvallisuustilanteen kehittäminen sekä nykyään pääesikunnan operatiivisen osaston turvallisuussektorin turvallisuuden tutkimustoiminta.

Turvallisuuskoulutukseen Schroderus näki jo elinikäisen koulutuksen käyttömahdollisuudet. Yhteiskunnan ja viranomaisten tehtäväkentän jatkuva muutos pakottaa turvallisuustehtävissä toimivat henkilöt jatkuvasti päivittämään tietojaan. Jotta elinikäinen opiskelu onnistuisi, on henkilöiden hallittava tiedonhankinnan ja -hallinnan, viestinnän ja tietotekniikan taidot sekä olla jatkuvasti yhteistyö- ja oppimistaitojaan kehittämässä. On pystyttävä positiiviseen oppimisasenteeseen ja sietämään erilaisuutta. (Schroderus 2001, 14.)

Turvallisuusalan asiantuntijoiden opiskellessa sitoutuminen on tärkeää, koska koulutuksen mukainen tieto välittyy heidän kauttaan omaan organisaatioon. Sitoutuminen ei aina onnistu työtehtävistä tai muista syistä johtuvana. Lisäksi koulutukseen valitulla voi olla puutteita oppimiseen tarvittavista tietotaidoista tai motivaatiosta. Tähän mahdollisimman varhaisessa vaiheessa luotu yhteistoimintaverkko ja uusien koulutuksen valittujen mukaanotto voi tukea uusia turvallisuusosalalle tulijoita. (Schroderus 2001, 14.)

Elinikäisen oppimisen muotoja on hahmoteltu formaaliseen kasvatukseen mukaisesti. Kyseisessä tapauksessa organisaation hierarkian mukaan asteittain rakennetaan koulutusjärjestelmää. Formaalin kasvatukseen perustuu aina tutkintoihin. Toisena muotona on ei formaalinen kasvatukseen, jossa koulutus tapahtuu formaalisen kasvatuksen ulkopuolella. Tällöin opiskelu tarkoitus on opiskelijan ja hänen oppimistavoitteitaan palveleva koulutus. Kolmantena muotona on informaalin oppiminen, jossa henkilö saa oppinsa itse asettamiensa tavoitteiden kautta. Elinikäisen oppimisen yhtenä muotona on lisäksi satunnaisoppiminen, joka on tavoitteetonta ja sitä tapahtuu muun toiminnan mukana. (Kajanto & Tuomisto 2001, 23-24.)

Turvallisuuskoulutukseen tarvitaan kaikkia näitä muotoja ja joihin Schroderus (2001, 25) omassa tutkielmassaan viittasi monimuoto-opetuksella. Siihen kuului elementtejä sotilaskoulutuksesta ja itseohjautuvasta oppimisesta. Schroderus (2001, 36) myös totesi pohdinnassaan, että nykyään pääesikunnan operatiivisen osaston turvallisuussektorilla tulisi johdonmukaisesti tehdä turvallisuuskoulutukseen liittyviä ratkaisuja pääesikunnan koulutusosaston ja henkilöstöosaston kanssa. Näin turvallisuuskoulutuksen taso saataisiin nostettua koulutuskehityksen kärkeen. Samalla korjautuisi itsestään henkilöiden motivoitunut hakeminen eri turvallisuustoimialan tehtäviin.

Elinikäisen oppimisen käsitettä voidaan lähestyä kolmella näkökulmalla. Henkilö oppii ja kehittyy sopeutumisreaktioiden sarjana. Tällöin henkilön katsotaan olevan reaktiivinen ja passiivinen, henkilö, joka ei juurikaan vaikuta kehittymiseen. Toinen tapa on korostaa henkilön oppimisen taitoja, tällöin nuorena opitut asiat eivät välttämättä toimi myöhemmän elämän varrella. On siis löydettävä ne välttämättömät taidot ja henkilöillä on oltava riittävät edellytykset oman oppimisen ylläpitämiseen ja itseohjautuvuuteen. Kolmas tapa on nähdä oppiminen persoonallisuuden piirteenä, jolloin henkilö on kehitysmuotoinen ja pyrkii kehittymään kohti itse asettamia tavoitteita. (Kajanto & Tuomisto 1994, 89-90.)

Opiskelijoiden on oltava täysillä mukana ja antaa oman kokemuksensa kautta opittujen asioiden vaikuttaa uuden oppimiseen. Toisaalta opiskelijalla voi olla oman elämäntilanteen kautta vaikeuksia keskittyä uuden oppimiseen. Osaamisen kannalta on tärkeää, että myös opiskelijan oma organisaatio pyrkii auttamaan opiskelussa. Yhteistoimintaverkon luominen toisten opiskelijan kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa on tärkeää. (Räsänen ym. 2003, 37.)

Osaamisen määritelmistä voidaan löytää yhdistävinä tekijöinä tiedon, taidon ja kyvyn käsitteet. Ammatillisen osaamisen tekijöinä ovat kirjatieto, käytännöllinen tieto ja kokemusperäinen tieto. Kirjatiedossa huomioidaan tosiasiat, tiedot ja teoria. Käytännölliset asiat vaikuttavat käytännöllisen tiedon tuntemukseen. Kirjatieto ja käytännöllinen tieto muodostavat eksplisiittisen tiedon. Kokemusperäinen tieto voi olla tietoa, jonka merkityksen oppilas on itse määritellyt. (Räsänen ym 2003, 65.) Oppilaiden onnistuessa sisäistämään elinikäisen

oppimisen tavoitteet ja siirtämään ne osaksi omaa työympäristöään, oppilaat pystyvät toimimaan ja innostamaan muut toiminaan paremmin. (Schroderus 2001, 26.)

Koska opistoupseerikoulutus on päättynyt (Päällystöliitto 2020, 2), pitkän työuran saavuttaneita kokeneita henkilöitä on jäämässä paljon seuraavien lähivuosien aikana eläkkeelle. Koska opistoupseerit ovat kokeneita ja usein turvallisuustoimialan tehtävissä, on huomioitava tämän henkilöstöryhmän poistuminen niin upseerikoulutuksessa kuin aliupseerikoulutuksessa. Opistoupseerien täydennyskoulutus ohjaa myös turvallisuustoimialalla tarvittavan osaamisen ylläpitämistä. Aliupseerien normaalin urakehityksen osalta, tälle henkilöstöryhmälle luodaan pitkään uraan sopivia tehtäviä myös turvallisuustoimialan eri aloilla.

Puolustusvoimien täydennyskoulutuksessa on kolme kategoriaa: Tehtäväkohtainen täydennyskoulutus, puolustushaarakohtainen täydennyskoulutus ja toimialakohtainen täydennyskoulutus. Pällekkäisyydet eri alojen koulutuksen osalta pyritään karsimaan ja eri alojen koulutuspaikat keskittyvät erikoisosaamiseensa. Puolustusvoimien erityisosaaminen koulutuksella on järjestetty täydennyskoulutuksella. Täydennyskoulutuksella varmistetaan puolustusvoimien henkilöstölle riittävä koulutus, jota ei anneta sotatieteiden kandidaatin, maisterin ja tohtorin tutkinnoissa eikä yleisesikuntaupseerin tutkinnossa. (Pääesikunta 2011, 4.)

Organisaatiossa saattaa olla itsestäänselvyksiä, joita ei ole osattu kirjata toimintaohjeeksi. Tieto voi olla salassa pidettävää, joten kaikki eivät saa tietoonsa asioita. Tietoa voidaan myös pantata ja olla kertomatta kaikkea muille. Hiljaisen tiedon jakamiselle muille esteenä saattaa olla myös kokemukseen perustuvan tiedon arvostuksen puutteesta. Hiljaisen tiedon siirtäminen organisaatiossa voi olla vaikeaa, koska sitä ei ole välttämättä dokumentoitu mitenkään. (Toom, Onnismaa & Kajanto 2008, 264-269.)

3.3 Turvallisuuden täydennyskoulutuksessa huomioitava osaaminen

Sunell julkaisi vuonna 2016 väitöskirjan, joka koski turvallisuuskulttuurin kartoitusta. Tutkimuksessa pyrittiin löytämään puutteet turvallisuuskoulutuksessa, joita oli löydetty aiemmissa tutkimuksissa. Tutkimus kohdistui puolustusvoimiin ja siinä kehitettiin turvallisuuskulttuurin mallia. Sunell ei käsittele tutkimuksessaan varsinaisesti turvallisuusympäristön muutosta, mutta siinä on tulevaisuuden tutkimuksen kautta viitteitä mahdollisiin turvallisuusskenaarioihin. (Sunell 2016, 11.)

Sunell yhdistää osaamisen osaksi turvallisuuskulttuuria, todeten ettei turvallisuuskulttuuria ei ole käsitelty yksiselitteisesti ja että siihen voi lukea kuuluvaksi viisi kokonaisuutta. Näitä ovat johdon sitoutuminen turvallisuusasioihin, henkilöstön osaaminen, ammattitaito ja motivaatio, ajantasainen ohjeistus turvallisuusasioista ja työkalujen vaatimuksenmukaisuus (Sunell 2018, 11). Turvallisuuskoulutus on lähtökohtaisesti pitempään puolustusvoimissa työskennelleen henkilöstön täydennyskoulutusta. Puolustusvoimissa ei ole suoraan joukkojen

turvallisuusorganisaatioihin kouluttavaa koulutusta. Poikkeuksena edellä mainittuun on esimerkiksi varusmiespalveluksen päättymisen jälkeen siirtyminen vartiostoon sotilaspoliisin tehtäviin. Tällöin henkilön mahdollisesti jäädessä töihin, hänet laitetaan kuitenkin kouluun oppimaan lisäämään ammattitaitoa. (Puolustusvoimat 2020e, 17.)

Osaamisen tunnistaminen on oltava niin työpaikan kuin organisaation koulutusta antavan laitoksenkin hyvin tuntema ja toimintaa ohjaava kehittämiskohde. Kaikki henkilöstösuunnittelua tekevät henkilöt, joutuvat ottamaan kantaa osana rekrytointia osaamisen henkilön ominaisuutena valittavaan tehtävään. Henkilöitä on pyrittävä ohjaamaan saamaan oikeaa koulutusta, kun työuraa ollaan luomassa tai suunnittelemassa. Mitä paremmin osaaminen saadaan jo etukäteen koulutettua, on uuteen tehtävään helpompi samaistua. (Jaakkola 2019, 11.)

Toinen lähestymistapa on kuvata osaamista kriteeriperustein, kuten eurooppalainen tutkintojen viitekehys (Opetushallitus 2009, 73). Osaamisen löytämiseksi ja perusteiden määrittämiseksi on hahmotettava osaamista ja mitä ovat ne tiedot, taidot ja asenteet eri toimintaympäristöissä, mukaan lukien turvallisuuden osaaminen. Tiedot liittyvät teorioihin tai faktoihin. Taidot ovat kognitiivisia ja käytännöllisiä. Pätevyys kuvataan henkilön kykyä käyttää tietoja ja taitoja muiden valmiuksien lisäksi (Saranpää 2009, 46). Soveltaen Tuomen ja Sumkin (2012, 26) määritelmää: Kokemus on tiedon ja taidon liittämistä toiminnaksi, jossa on mukana myös hiljaista tietoa. Osaamisen voidaan siis sanoa olevan toimintaa, joka koostuu tiedoista, taidoista ja kokemuksesta. Turvallisuustyö on osaamisen ja toiminnan yhdistelmä.

Eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksessä tiedot liittyvät kriittiseen teorioiden ja periaatteiden ymmärtämiseen, jotka on saatu edistyneiden työ- tai opintoalan tietoina. Edistyneet taidot osoittavat asioiden hallintaa ja innovatiivisuutta ja näillä taidoilla voidaan ratkaista erikoistuneen työ- tai opintosuunnan monimutkaisia ja yllättäviä ongelmia. Pätevyys muodostuu monimutkaisten ammatillisten tai hankkeiden johtamiskyvyllä sekä vastuullisesta toiminnasta ennakoimattomissa työ- tai oppimisympäristöissä. Lisäksi vastuullisuutta on henkilöiden ja ryhmien ammatillisen kehityksen ohjaaminen. (Opetushallitus 2009, 85.)

Tutkintojen viitekehysillä vertailua eri maiden tutkintojen ja niiden tasojen vertailua helpotetaan, sekä edistetään liikkuvuutta ja elinikäistä oppimista. Tutkintojen viitekehysten tasot ilmentävät, mitä tutkinnon, oppimäärän tai osaamiskokonaisuuden tekijä tietää, ymmärtää ja osaa tehdä. Osaamista ilmaistaan eurooppalaisessa yhteistyössä sovitulla tavalla. (Opetushallitus 2009, 13.) Koska osaamisen määrittelyt eivät ole selkeitä, niitä tulkitaan eri tavoin. Tutkintojen viitekehuksesta on johdettu myös Suomen tutkintojen kansallinen viitekehys. Suomalaisessa viitekehyksessä on kahdeksan portainen tasokuvaus. Viitekehukseen liittyy opintojen europassi. Koulutuksen järjestäjät merkitsevät opiskelijalle annettavaan tutkintotodistukseen, todistukseen tai tutkintotodistuksen kansainväliseen käyttöön tarkoitettuun liitteeseen

tiedon siitä, mille tasolle tutkinto, oppimäärä tai muu osaamiskokonaisuus sijoittuu kansallisessa ja eurooppalaisessa tutkintojen viitekehyksessä (Opetushallitus 2009, 38).

Puolustusvoimien näkökulmasta tasolla 4 on aliupseerin perustason opintokokonaisuus, tasolla 5 on aliupseerin yleistason 1 ja 2 opintokokonaisuus ja aliupseerin mestaritason opintokokonaisuus, tasolla 6 ovat alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet henkilöt, tasolla 7 ovat ylemmät korkeakoulututkinnot ja ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen erikoistumiskoulutukset, joiden kohderyhmänä ovat ylemmän korkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet henkilöt sekä ylempi pastoraalitutkinto, esiupseerikurssi ja tasolla 8 ovat Maanpuolustuskorkeakoulun tieteelliset ja taiteelliset jatkotutkinnot (liseniaatin tutkinnot ja tohtorin tutkinnot) sekä yleisesikuntaupseerin tutkinto. (Opetushallitus 2020, 3.)

Suuren henkilömäärän joukosta, on tehtävä valinta turvallisuusjohtamiseen suuntautuneista ihmisistä. Puolustusvoimien keskitetty henkilöstö- ja urasuunnittelu auttaa valintojen tekemisessä. Ennen opiskelua Maanpuolustuskorkeakoulussa tulevat upseerit käyvät läpi valintakokeet. Valintakokeissa on hakijoille myös persoonallisuustesti, jota voidaan käyttää myös haettaessa turvallisuuden asiantuntijoita. (Räsänen ym. 2003, 62.)

Kompetenssiarviointi on ylempiin tehtäviin suunniteltujen henkilöiden työkalu. Kompetensseilla ymmärretään henkilön ennustettavuutta tehtävän hoitamisen osalta. Kompetenssit mitaavat arvoja, tietoja, motiiveja, kykyjä, asenteita ja taitoja. Arvioinnin tekevät henkilön hyvin tuntevat esimiehen valitsevat henkilöt. (Räsänen ym. 2003, 63). Henkilö- ja urasuunnittelun työkaluina käytetään pohjana vuosittaisia kehityskeskusteluja. Kehityskeskustelussa käydään läpi mennyt ja tuleva kausi, sekä tehdään suoritusarvio ja kirjataan tehtävähallitukset. Henkilön tietoihin eri työnantajan rekistereihin jää tiedot henkilön tehtävähistoriasta, koulutuksesta, arvioinneista sekä muun muassa suunnitelluista koulutuksista ja tehtävistä. Edellä mainituista tiedoista kootaan henkilö- ja seuraajasuunnitelmat. (Puolustusvoimat 2020e, 12-30.)

Puolustusvoimien koko henkilöstön harjoittamisen päämääränä on pitää huoli siitä, että luodaan osaamista sotilaallisen suorituskyvyn varmistamiseksi. Suorituskyvyn edellyttämää osaamista luodaan puolustusvoimien palkatun henkilöstön osaamisen kehittämisen kokonaisjärjestelmässä. Organisaation ja sen yksilöiden osaamisen kehittäminen on kykyjen ja valmiuksien suunnitelmallista tuottamista. Osaamiskartoitusta käytetään organisaatioiden osaamista kehitettäessä. Henkilön osaamisen kehittämisen välineet valitaan osaamiskartoitusten pohjalta laadittavalla koulutustarjonnalla. Yksilöiden osaamisen kehittäminen perustuu todettuun osaamisvajeeseen ja se toimeenpannaan henkilökohtaisten osaamisen tavoitteiden avulla. Osaamisen kehittäminen perustuu organisaation osaamistarpeeseen ja yksilöiden osaamisvajeesiin. Osaamisen kehittämiseen kuuluvat koulutuksen lisäksi itseopiskelu, työnohjaus,

työnkierto ja harjaantuminen. Muita keinoja ovat valmennus, joka voi olla mentorointia, oman osaamisen kehittämistä kokeneen asiantuntijan ohjauksessa ja tutorointia, oman osaamisen kehittämistä vertaisohjauksessa. Keinovalikoimaan kuuluvat lisäksi parhaista käytännöistä oppiminen, jota kutsutaan benchmarkingiksi, sekä puolustusvoimien ulkopuolisen koulutustarjonnan hyödyntäminen. (Pääesikunta 2011, 6.)

Puolustusvoimien henkilöstön koulutusjärjestelmää harjoitetaan yhteiskunnan muun koulutuksen osana. Harjoittamisessa huomioidaan koulutusjärjestelmän kokonaisuus sekä puolustusvoimien vaatimukset ja tarpeet. Puolustusvoimien henkilöstön osaamisen harjoittamisessa hyödynnetään tarpeen mukaan myös asevelvollisten koulutusjärjestelmää. Puolustusvoimien henkilöstön osaamisen harjoittaminen koostuu puolustusvoimien tehtäviin valmistavista sotatieteiden kandidaatin ja maisterin perustutkinnoista, yleisesikuntaupseerin ja sotatieteiden tohtorin jatkotutkinnoista, puolustusvoimien henkilöstölle tarjottava eritasoisestatäydennyskoulutuksesta, työtehtäviin perehtymisestä ja työpaikalla tapahtuvaan perehdyttämiseen, työssä oppimisesta ja ohjatusta työssä oppimisesta, kielikoulutuksesta, ulkomailla tapahtuvasta koulutuksesta sekä muusta puolustusvoimien ulkopuolisesta koulutuksesta. Täydennyskoulutusta annetaan siviileille ja sotilashenkilöstölle. Täydennyskoulutukseen luetaan kuuluvaksi muun muassa aliupseerikoulutus. Puolustusvoimien henkilöstön osaaminen todetaan urasuunnittelun ja osaaminen harjoittamisen yhdistämisellä. (Pääesikunta 2011, 7.)

Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustamisen hyöty opiskelijalle, koulutuksessa ja työelämässä on otettava tarvittaessa työkalupakkiin työntekijän saamiseksi töihin. Osaaminen voi syntyä muodollisesti, epävirallisesti tai arkioppimisessa (Pääesikunta 2012, 14-15). Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustamisen menettelyn hyödyt opiskelijalle muodostuvat yksilöllisestä opiskeluprosessista, motivaation kasvusta päällekkäisen työn tai opiskelun välttämisen myötä, opiskelu-aika lyhenee ja henkilö saadaan nopeammin töihin, oman osaamisen tiedostaminen vahvistuu. Täydennyskoulutusta antava oppilaitos säästää resursseja, lisää yhteistyötä oppilaitoksen sisällä ja ulkopuolelle, parantaa kansainvälisiä valmiuksia sekä vahvistaa työelämäyhteistyön ja työelämän todentamat tarpeet. Työelämä ja työnantaja hyötyvät siitä, että yhteistyö oppilaitoksen kanssa vahvistuu, työn ja opiskelun vuorottelun työssä tarvittavan osaamisen varmistamiseksi vahvistuu, työssä hankittu osaaminen luetaan hyväksi, tietoisuus oppilaitoksen tuottamasta osaamisesta lisääntyy. (Saranpää 2009, 46.)

3.4 Turvallisuusjohtamisen kehittäminen täydennyskoulutuksella

Turvallisuusjohtaminen auttaa organisaation kykyä toimia epäsymmetristen uhkien muovamassa turvallisuustoimintaympäristössä. Turvallisuusjohtamiseen tarvitaan suunnitelmallisuutta, analysointia ja toiminnan seuraamista. Toimintaa tulee johtaa ennakoivasti ja johdonmukaisesti hyvän loppuasetelman luomiseksi. Riskienhallinnan keinoin on edettävä

johdonmukaisesti mahdollisesta ongelmasta toiseen ja pyrittävä tekemään toiminnasta turvallista. Turvallisuusjohtamisella saavutetaan organisaation strategisten tavoitteiden tavoitteet ja voidaan seurata eri turvallisuustoimintojen toimivuutta organisaatiossa. Vastuu toiminnasta ja sen turvallisesta eteenpäin viemisestä kuuluu turvallisuusjohtamiseen. (Tamminen 1994, 8.)

Johdon tuki on edellytys turvallisuusjohtamisen toimivuudelle. Turvallisuusjohtamisen avulla koko organisaatio saadaan tavoitetilassa toimimaan kokonaisturvallisesti. Hyvä turvallisuusjohtaminen edellyttää hyvää tilannetietoa organisaation toiminnasta. Jatkuvaa tilanteen arviointia ja mittaamista on tehtävä säännöllisesti. Johdon motivoinnin lisäksi on saatava kaikki henkilöt organisaatiossa turvallisuustyöhön mukaan. Turvallisuuden on oltava osa koko organisaation toimintaa. Turvallisuusstrategiolla, koulutuksella ja toiminnan suunnittelulla tuodaan turvallisuus organisaation normaaliksi toiminnaksi. (Tamminen 1994, 9.)

Turvallisuusjohtamisen peruseriaatteena on Kerkon (2001, 22) mukaan se, että kaikkia turvallisuuden osa-alueita johdetaan ja organisoidaan samoilla perustoimilla ja sen avulla saadaan turvallisuustoiminnasta mielekästä. Kerkon mukaan turvallisuusjohtamisen osa-alueet ovat valmiussuunnittelu, tietoturvallisuus, henkilöturvallisuus, toimitilaturvallisuus, ulkomaantoimintojen turvallisuus, rikosturvallisuus, tuotannon ja toiminnan turvallisuus, työturvallisuus, ympäristöturvallisuus ja pelastustoiminta. Tämä edellyttää myös laajaa turvallisuuden peruskoulutusta koulutusta ja jo opitun täydennyskoulutusta. Kerko (2001) lähestyy turvallisuutta yritysturvallisuus näkökulmasta ja turvallisuuden johtamisen tulee perustua riskienhallintaan. Toiminnassa on keskityttävä vain toimintaan, joka on arvioitu riskienarvioinnissa organisaatiossa hyväksytyyn toimintaohjeen mukaisesti. Riskien arvioinnin pitää olla osa organisaation normaalia toimintaa. (Kerko 2001, 57.)

Martti Pisto tutki turvallisuusalan opetusta maanpuolustuskorkeakoulussa vuonna 1998. Tutkielmassa kehitettiin turvallisuuden opetusta antamalla toimenpide-ehdotuksia opintojen järjestämiseksi. Tutkielmassa todettiin haasteiksi turvallisuuden järjestäminen ja riittävän varautumisen kehittäminen. Kokonaisturvallisuuden olisi oltava mukana kehittämisen perustana. (Pisto 1998, 2).

Piston (1998, 6) mukaan kansainvälisen yhteistyön lisääntyminen ja Suomen liittyminen Euroopan unioniin lisäsi 1998 myös rikollisuutta Suomessa, Sen torjumiseen tarvittiin hyvää tiedonvaihtoa ja yhteislupien käyttöä. Pakolaisten tulo aiheutti rasismia ja sillä oli vaikutusta viranomaisten toimintaan. Neuvostoliiton hajoamisen aiheuttamat lieveilmiöt Suomessa lisäsivät epävakautta. Suomen sisäisinä ilmiöinä esitettiin rasismi, ekoterrorismi ja moottoripyöräjengien välienselvittelyt. Puolustusvoimia kohtaan suuntautuviksi uhaksi mainittiin rikollisuuden lisääntyminen. Puolustusvoimien esikuntia, laitoksia ja joukkoja vastaan toimisi ammattimainen rikollisuus. Tiettyjen jengien kiinnostus aseisiin ja ampumatarvikkeiden anastuksiin on

kohonnut. Ammattimaiset rikollisryhmät suuntautuisivat puolustusvoimien varikoille ja varastoille. (Pisto 1998, 6.) Erityisenä uutena piirteenä olivat erikoisryhmät, joiden kohteena olisivat puolustusvoimien tietoverkot.

Vuoden 2017 strategiassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tähtää poliisin kykyyn torjua uhkia ja rikoksia ennaltaehkäisevästi. Lainvalvontaviranomaisten yhteistyönä rikostorjunnan taso pyritään pitämään korkeana. Terrorismin torjunnan tilannekuvaa ylläpidetään yhteistyönä eri maiden viranomaisten kanssa. Rajaturvallisuuden varmistamisella pyritään pitämään laitton maahantulo kuriin ja ehkäisemään siitä johtuvaa rikollisuutta. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, 41.) Suojelupoliisi seuraa terrorismin kehitystä muiden viranomaisten kanssa ja muiden maiden turvallisuuspalveluiden kanssa. Terrorismin uhka Suomessa on kohonneella tasolla (Suojelupoliisi 2020, 1). Puolustusvoimista annetun lain 18§ mukaan Puolustusvoimat vastaa turvallisuuden ja järjestyksen toteuttamisesta puolustusvoimien pysyvässä käytössä olevalla alueella (L 551/2007).

Pisto ennusti silloisen tulevaisuuden osalta ammattimaisten rikollisryhmien toiminnan lisääntyvän Suomessa, jos Baltian maat saavat EU jäsenyyden. Schengenin-sopimus toisi myös muualta Euroopasta ihmisiä helpommin Suomeen. Väkivaltarikokset, kavallukset ja petokset ovat Suomessa lisääntymässä. Yhteiskunnan muutos ja laaja työttömyys ovat tuomassa tilanteen, jossa monet joutuvat taloudelliseen ahdinkoon ja rikollisuuden tielle. Suuronnettomuudet, järjestäytyneet rikollisuus ja tietovuodot ovat suurimmat puolustusvoimia uhkaavat tekijät (Pisto 1998, 6).

Poliisin mukaan (2020, 1) järjestäytyneen rikollisuuden uhka kasvaa Euroopassa. Suomessa vakava järjestäytyneet rikollisuus kovenee. Tätä kehitystä vastaan torjunta edellyttää hyvää tiedonvaihtoa kansainvälisesti ja Suomessa eri viranomaisten kanssa. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä väestön toimeentulon turvaamisella pyritään auttamaan ja ylläpitämään kansalaisten kykyä päästä pahimman taloudellisen tilanteen yli.

Uusina asioina hän esitti myös upseereille termeinä tietoturvallisuus, toimitilaturvallisuus ja henkilöturvallisuus. Edellä mainitut asiat pitää huomioida opetuksessa. Lisäksi upseereiden on kaikissa toimissa otettava turvallisuusasiat huomioon organisaatiossaan. Pisto pystyi ennustamaan asioita, jotka eivät ole juurikaan muuttuneet vuosien saatossa. (Pisto 1998, 6-7.)

Ilkka Stenberg tutki Maanpuolustuskorkeakoulun turvallisuusjohtamisjärjestelmää vuonna 2014. Opinnäytetyössä tutkittiin maanpuolustuskorkeakoulun turvallisuuteen ja toiminnan hajauttamiseen liittyviä tekijöitä. Tutkimuksessa tunnistettiin turvallisuuden kokonaisuuksia ja todettiin maanpuolustuskorkeakoulun täyttävän määritetyn turvallisuusjohtamisjärjestelmän melkein kaikki osakokonaisuudet. (Stenberg 2014, 67.)

Stenbergin mukaan turvallisuuden johtamiseen liittyvät kansalliset tutkimukset ovat kytköksissä, joko määrättyyn toimintaympäristöön tai -alaan. Turvallisuustoimialan täydennyskoulutuksen tulee huomioida toimintaympäristön muutokset. Turvallisuusjohtamisjärjestelmään kuuluu ”turvallisuuspolitiikka, turvallisuuden tavoiteohjelmat, turvallisuuden mittausjärjestelmä, turvallisuuden organisointi ja ohjeistus, henkilöstön pätevyysvaatimukset ja koulutus, riskienhallintamenettely, varautuminen onnettomuuksiin ja hätätilanteisiin sekä järjestelmän valvonta, arviointi ja kehittäminen”. (Stenberg 2014, 65.) Stenbergin kuvaa hyvin turvallisuusjohtamisjärjestelmään liitetyt sisällöt ja on yhdistänyt ne viimeisimmän Yhteiskunnan turvallisuusstrategian vuodelta 2017 tietoihin.

4 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli etsiä selitystä tapahtuneelle muutokselle turvallisuustoimintaympäristössä ja tunnistaa todennäköisiä tapahtumaketjuja tapahtuneen toiminnan sekä niiden vuorovaikutusta toisiinsa koulutuksen ja osaamisen mittaamisen suhteen (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2018, 138). Tapaustutkimus voidaan määrittää empiiriseksi tutkimukseksi. Siinä monipuolisilla ja eri tavoilla hankitaan tietoa ja samalla tutkitaan nykyistä tapahtumaa erityisessä ympäristössä. Tutkittavasta tapauksesta pyritään tekemään tietoperusta ja ymmärtämään paremmin tapahtumasta. (Metsämuuronen 2008, 16-17.)

Haastateltavat valittiin Pääesikunnasta, Maavoimista, Ilmavoimista ja Puolustusvoimien logistiikkalaitoksesta. Valitut haastateltavat edustavat puolustusvoimissa turvallisuuden asiantuntijoita, joilla on käytännön tietoa tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2011, 86). Haastattelu tehtiin laajasti, haastateltavat saivat vapaasti tuoda esille haluamansa näkökohdat. Koska haastateltavat olivat asiantuntijoita, he edustivat spesifistä joukkoa. Haastateltavat olivat kysymysten osalta hyvin tietoisia aihealueesta. Haastattelussa käytettiin eliittihaastattelun tekniikkaa, se sopii yhteiskunnan ja politiikan ylimpiin henkilöihin kuuluvien kanssa. Eliittihaastattelussa haastateltavat voivat olla pidättyväisiä asioiden arkaluontoisuuden takia vastaamaan kaikkiin kysymyksiin. Eliitin yhtenä vaatimuksena usein on, ettei vastauksia voida jälkikäteen yhdistää tiettyyn henkilöön (Mykkänen 2001, 108-126). Haastattelun käsittelyssä ei henkilöiden vastauksia voi yhdistää tiettyyn henkilöön.

Teemahaastatteluiden avulla pyrittiin kartoittamaan turvallisuustoimialan täydennyskoulutuksen nykytilaa, koska sen selvittäminen olisi ollut muuten vaikeaa salassapito määräysten vuoksi. Teemahaastattelu on puolijohdettu menetelmä, siitä voidaan saada tarkkojakin tuloksia, vaikka kysymykset eivät olisikaan tarkkaan muotoiltuja tai tarkassa järjestyksessä (Hirsijärvi & Hurme, 36). Tutkijan osuus on suuri, kun eri muuttujia muodostetaan ja haastateltavien vastauksista on osattava löytää yhteneväisyyksiä - saturaatiota (Hirsijärvi & Hurme 1995, 121). Haastateltaville lähetetyt kysymykset ovat liitteessä 2.

Ensimmäisellä kysymyksellä kartoitettiin haastateltavien näkemystä turvallisuustoimintaympäristön muutokseen turvallisuusuhkien muuttumisen kautta. Samalla tuloksista haettiin yhtymäkohtia täydennyskoulutuksen tämänhetkiseen tilaan. Toisella kysymyksellä pyrittiin selvittämään haastateltavien näkemystä turvallisuustoimintaympäristön muuttumisen aiheuttamaan uuden täydennyskoulutuksen tarvetta. Kolmannella kysymyksellä pyrittiin selvittämään, onko puolustusvoimien täydennyskoulutuksella koulutuksella voitu vastata turvallisuustoimintaympäristön muutokseen. Neljännellä kysymyksellä tavoiteltiin vastauksia siihen, miten turvallisuustoimintaympäristö voisi muuttua lähitulevaisuudessa.

Teemahaastattelun valinta haastattelujen tuloksen selvittämiseksi oli selvin ratkaisu. Menetelmien valintaa tehdessä on kriteerinä käytettävä muun muassa taloudellisuutta ja tehokkuutta (Hirsjärvi & Hurme 1995, 13). Asiantuntijuutta käytettiin hyväksi ja haastateltavat edustivat esimies ja vertaistasoa kysyjään verrattuna. Edustettuina olivat puolustusvoimien johtoesikunnan ja tärkeimpien alajohtoportaiden sekä laitosten edustajia asiantuntijoina.

Koska haastatteluvastauksia saatiin kuusi kappaletta, voidaan olettaa, että mahdollisesti saadaan jostain kysymyksestä saturaatio (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Kylläntyminen liittyy tulosten yleistettävyyteen. Suhteellisen pienenkin aineiston perusteella pystytään tekemään yleisempiä päätelmiä kuin vain käsiteltävää aineistoa koskevaa tulkintaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b).

Koska haastateltavat edustavat puolustusvoimien turvallisuuden tärkeimpiä turvallisuusasiantuntijoita heistä käytetään vastausjärjestyksen mukaan yksilöivänä tietona merkintää vastaaja 1, vastaaja 2, vastaaja 3, vastaaja 4, vastaaja 5 ja vastaaja 6. Vastaajat 1-2 ja 6 ovat Pääesikunnan operatiivisen osastolla puolustusvoimien turvallisuutta suunnittelemassa ja ohjaamassa puolustusvoimallisesti. Vastaaja 3 edustaa ilmavoimien turvallisuusjohtoa, vastaaja 4 puolustusvoimien logistiikkalaitoksen turvallisuusjohtoa ja vastaaja 5 maavoimien turvallisuusjohtoa. Vastaajajoukko edustaa puolustusvoimien ylintä turvallisuustoimialan turvallisuusjohtoa pääesikunnan ja puolustushaaraesikuntien osalta.

Turvallisuustoimintaympäristön muuttumisen muutosta on tässä opinnäytetyössä tarkasteltu Suomessa pitkään käytössä olleisiin yhteiskunnan turvallisuusstrategioiden kautta. Niiden kehittyminen vuodesta 2003 vuoteen 2017 antaa perusteen Suomea kohtaan kohdistuvien uhkien muutoksen kautta osoittaa, miten ne ovat vaikuttaneet puolustusvoimien turvallisuuden täydennyskoulutuksen kehittymiseen.

Puolustusvoimien turvallisuusjohtamiseen liittyvät lähteet ovat julkisista tiedoista ja puolustusvoimien julkisista asiakirjoista, ohjeista ja normeista koottuja. Keskeiset lähteet ovat koulutukseen ja osaamisen mittaamiseen liittyvät normit ja turvallisuustoimialan koulutusta koskevat asiakirjat. Täydennyskoulutukseen liittyvien asiakirjojen ohella tarkastellaan koulutukseen liittyviä asiakirjoja. Keskeisinä tutkimuspohjaisina lähteinä ovat puolustusvoimien

henkilökunnan tekemät tutkielmat, opinnäytteet ja väitöskirjat. Rajauksena on pidetty, teosten liittyminen turvallisuuskoulutukseen tai soveltuvin osin turvallisuuskulttuurin kehittämiseen.

5 Tulokset

Ensimmäisessä kysymyksessä tavoitteena oli saada esille ilmiöitä turvallisuusuhkien kehittymisen kautta ja verrata tulosta turvallisuustoimintaympäristön huomioimisesta yhteiskunnan turvallisuusstrategioiden kehitykseen. Saatujen vastausten perusteella saatiin osoitettua yhdenmukaisuutta, koska neljä vastaajaa nosti esille teknologian nopean kehityksen ja kyberuhkien lisääntyneen ajanjaksolla 2000-2020. Kaikki vastauksissa todetut uhkat on kuvattu turvallisuustoimintaympäristön mahdollisina uhkina Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa 2010. Vastausten perusteella ei saatu saturaatiota.

Vastaaja 1 (2020) mukaan historiallisesti tunnettujen vaarojen tilalle on tullut hybridiuhkia sekä maailman on tullut riippuvaiseksi tietotekniikasta ja sen haavoittuvuudesta ja Vastaaja 4 (2020): huipputekniikan kehitys on ollut hyvin nopeaa ja käyttöönotto jopa vauhdikkaampaa. Vastaaja 4 (2020) mukaan suurimmat muutokset ovat tietotekniikan kehityksen mukana tulleet. Vastaaja 3 ja Vastaaja 6 (2020) nostivat esille kyberrikollisuuden ja siitä johdettuna kyberuhkien nousseen 2000-luvulla vakavaksi uhkaksi. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiassa 2003 oli maininta yhteiskuntaa horjuttavista uhista, joista yksi oli tietojärjestelmiin kohdistuvat uhkat.

Vastaaja 2 (2020) totesi suurvaltapolitiikan palanneen ja ymmärryksen siitä, että Suomi voi olla edelleen sotatoimien kohde. Vastaaja 1 (2020) tuki käsitystä toteamalla häikäilemättömyyden lisääntyneen, joka näkyy esimerkiksi Venäjän toimissa Ukrainassa. Tämä on linjassa Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2017 kanssa. Vastaaja 5 (2020) tuki edellä mainittuja vastauksia toteamalla informaatiovaikutuksen tulleen uutena uhkana esille kysymyksen ajanjaksolla, lisäksi mainiten maahantulon, pandemioiden ja ruokahuoltoon liittyvät ongelmat ja uhkat.

Terrorismin uhkan kasvaminen todettiin ajanjaksolla kahdessa vastauksessa, Eurooppaan ja Suomeen 2010-luvulta (Vastaaja 3 2020) ja kysymyksen ajanjaksona (Vastaaja 5 2020). Vastaaja 1 (2020) totesi muuttuneiksi turvallisuusuhkiksi riippuvuuden ulkoistamisesta, omavaraisuuden vähentymisenä ja riippuvuutena globaaleista materiaalivirroista. Mainiten esimerkkinä epidemioiden vaikuttavuuden materiaalivirtojen toimivuuteen alkuvuoden 2020 aikana.

Kaikki saadut vastaukset (Taulukko 1) ovat tunnistettuina uhkina Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010:ssä, jota on samalla hyödynnetty toimintaympäristön pohjatietona Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa 2017.

Haastateltava	Vastausten tiivistelmä	Vastaavuus aineistoon
Vastaaja 1	Hybridiuhka / Tekniikan kehitys	Tunnistettu uhka 2010 strategiassa
Vastaaja 2	Suurvaltopolitiikan palaaminen	Tunnistettu uhka 2010 strategiassa
Vastaaja 3	Kyberuhan nousu	Tunnistettu uhka 2010 strategiassa
Vastaaja 4	Tekniikan kehitys / Vauhdikas käyttöönotto	Tunnistettu uhka 2010 strategiassa
Vastaaja 5	Informaatiovaikutuksen lisääntyminen	Tunnistettu uhka 2010 strategiassa
Vastaaja 6	Kyberuhan nousu	Tunnistettu uhka 2010 strategiassa

Taulukko 1: Turvallisuustoimintaympäristön uhkat oli pääosin tunnistettu.

Toisessa kysymyksessä pyrittiin selvittämään muuttuneen turvallisuustoimintaympäristön vaatimaa osaamista. Vaikka kaikki vastaajat vastasivat tilannetietoisuuden hallinnan osaamista tärkeäksi, ei vastausten perusteella voida osoittaa saturaatiota. Vastaaja 1 (2020) totesi vaatimuksena informaatiovirtojen hallintaa ja kykyä lukea ympäristöä ja tunnistaa signaaleja esimerkiksi rikollistiedustelusta ja vakoilusta. Samalla Vastaaja 1 (2020) mukaan syntyy riippuvuus tilannekuvan päivittymisestä. Vastaaja 2 (2020) totesi vaatimuksena ymmärrystä uhkista ja niiden vaikutusmahdollisuuksien ja vaikutuksen minimoimisesta. Oma toimintaympäristö on tunnettava ja tiedettävä omien suorituskykyjen mahdollisuudet. Vastaaja 3 (2020) painotti tilannetietoisuuden tärkeyttä ja nopeaa reagointikykyä erilaisiin uhkiin. Vastaaja 4 (2020) vaatimuksena oli tiedostava asenne toimintaan, joka saavutettaisiin henkilöstön koulutuksen tuoman osaamisen kautta.

Vastaaja 5 ja Vastaaja 6 edellyttivät vastauksissaan laajamittaista turvallisuusalan tuntemusta ja muiden viranomaisten toimintatapojen tuntemusta. Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (2017, 25) mukaan kaikkien varautumiseen osallistuvien tahojen, kuten puolustusvoimat, tilannetietoisuutta ollaan kehittämässä yhteisen tilanneseurannan ja -arvioinnin avulla. Saaduista vastauksista kolme on tunnistettuina uhkina Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017:ssä. Yhtä vastausta ei suoraan tunnistettu, mutta sisältyy Yhteiskunnan

turvallisuusstrategia 2017:ssa varautumisen yleiseen prosessiin. Kahdessa vastauksessa voidaan tuloksena johtaa toteamus turvallisuustoimintaympäristön tuntemuksen tärkeydestä, ja vastausten voidaan katsoa sisältyvän Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2017 yleisiin periaatteisiin (Taulukko 2).

Haastateltava	Vastausten tiivistelmä	Vastaavuus aineistoon
Vastaaja 1	Informaatiovirtojen hallinta - tilannekuvan hallinta	Tunnistettu riskien arviointina 2017 strategiassa
Vastaaja 2	Uhkien ymmärtäminen - toimintaympäristön tunteminen	Tunnistettu riskien arviointina 2017 strategiassa
Vastaaja 3	Tilannetietoisuus ja reagoitukyky	Tunnistettu riskien arviointina 2017 strategiassa
Vastaaja 4	Tiedostava asenne toimintaan - koulutus ja osaaminen	Ei suoraan tunnistettu
Vastaaja 5	Laaja turvallisuusalan tuntemus	Turvallisuustoimintaympäristön tuntemus
Vastaaja 6	Laaja turvallisuusalan tuntemus	Turvallisuustoimintaympäristön tuntemus

Taulukko 2: Turvallisuustoimintaympäristön osaamisen hallinnan vaikeus.

Kolmantena pyrittiin selvittämään, onko puolustusvoimien koulutuksella voitu vastata turvallisuustoimintaympäristön muutokseen. Tähän kysymykseen neljä kuudesta vastasi yhtenevällä tavalla. Tulosta voidaan pitää yhdenmukaisena suuntauksena. Vastaaja 1 (2020) totesi turvallisuuskoulutuksen mukautuneen kysyntään. Täydennyskoulutustarjonta on monipuolista. Vastaaja 2 (2020) totesi uhkien olevan suunnitelmallisesti tarkastelun alla. Vastaaja 3 (2020) mainitsee, että puolustusvoimien koulutus tarjoaa hyvät lähtökohdat turvallisuustoiminnan kehittämiseen muuttuneessa tilanteessa. Puolustusvoimissa kokonaisuutta suunnitellaan riskiarvion ja valmiuden lähtökohdista. Vastaaja 4 (2020) vastaus oli myönteinen, mutta hän halusi kehittää tietoturvallisuuden koulutusta operaatioturvallisuuden kautta saatavaan osaamisen kehittämiseen.

Vastaaja 5:n mielestä monipuolista koulutusta on saatavilla, kaikki koulutus ei kuitenkaan vastaa muuttunutta turvallisuusympäristöä sekä mukaan osaaminen on pirstaloitunut liikaa,

jotta saavutettaisiin nykytasolla hyvä tilannekuva eri toimijoiden kesken. Vastaaja 6 totesi koulutuksen vastanneen muutokseen. Tämän kysymyksen tietoperustaa ei julkisista lähteistä ole mahdollista saada. Saaduista vastauksista viisi on tunnistettu puolustusvoimien osaamisen kehittämiseen liittyvänä toimintana. Yhdessä vastauksessa esitettiin toteamus turvallisuus-koulutuksen kehittämiseksi paremmin toimialan tarpeeseen perustuvana. Vastausten perusteella voidaan todeta puolustusvoimien osaamista kehitetyn suunnitelmallisesti (Taulukko 3).

Haastateltava	Vastausten tiivistelmä	Vastaavuus aineistoon
Vastaaja 2	Kyllä, uhkapainotteisen koulutuksen kautta	Puolustusvoimien osaamisen kehittämisen mukaisesti
Vastaaja 3	Koulutus tarjoaa hyvän pohjan toiminnan kehittämiseen	Puolustusvoimien osaamisen kehittämisen mukaisesti
Vastaaja 4	Myönteinen vastaus - operaatioturvallisuuden koulutus	Puolustusvoimien osaamisen kehittämisen mukaisesti
Vastaaja 5	Koulutusta on saatavilla, kaikki koulutus ei vastaa tarvetta	Koulutuksen kehittäminen paremmin toimialan tarpeeseen
Vastaaja 6	Koulutus on vastannut muutokseen	Puolustusvoimien osaamisen kehittämisen mukaisesti

Taulukko 3: Turvallisustoimintaympäristöä pystytään kouluttamaan.

Neljäntenä tavoiteltiin vastauksia siihen, miten turvallisustoimintaympäristö voisi muuttua lähitulevaisuudessa. Samalla saatiin viitteitä jatkokehittämis ehdotuksille. Kysymykseen ei tällä vastaajajoukolla saatu yhteisiä vastausryhmiä, tulos poikkesi eniten kysymyssarjassa. Tulevaisuuden ennustaminen on vaikeaa vastausten perusteella. Vastaaja 1 (2020) totesi muutoksen näkyvän verkko-oppimisen lisääntymisenä, ympäristöuhkien lisääntymisenä, tietoturvallisuuden korostuneena tärkeytenä ja rikollisuuden lisääntymisenä. Vastaaja 2 (2020) totesi tekniikan kehittymisen lisähaasteina ja lisääntyvänä yhteistyönä viranomaisten kanssa. Vastaaja 3 (2020) mainitsee kyberrikollisuuden uhkan kasvavan. Kyberrikollisuus on kustannustehokasta ja kiinnijäämisen riski on pieni. Nykyisen poikkeustilan kaltaisiin epidemioihin on varauduttava jatkossakin.

Vastaaja 4 (2020) ei usko kehityksen olevan suurta seuraavien 5-10 vuoden aikana, todennäköisesti tulemme toteamaan tietotekniikan kehittyvän edelleen nopeasti ja emme ymmärrä kaikkia sen tuomia uhkia toiminnalle. Vastaaja 5 (2020) nostaa esille turvallisuustoimintaympäristön muutoksena terrorismin kasvan uhan sekä luonnon katastrofien lisääntymisen vaikutukset toimintaan. Vastaaja 6 mainitsee vastauksessaan kompleksisuuden lisääntyvän, kun kaikki vaikuttaa kaikkeen. Saadut vastaukset voidaan johtaa sitran megatrendit 2020 julkaisusta, Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017:sta, sisäministeriön ja suojelupoliisin vastuualueista (Taulukko 4).

Haastateltava	Vastausten tiivistelmä	Vastaavuus aineistoon
Vastaaja 2	tekniikan edelleen kehittyminen - lisääntyvä viranomaisyhteistyö	Megatrendien välinen jännite teknologia on mukana kaikessa - 2017 strategian kehittämiskohde
Vastaaja 3	Kyberrikollisuuden kasvu - pieni kiinnijäämisriski	Sisäministeriön ohjausvastuun alaista torjuntaa
Vastaaja 4	Tekniikka kehittyy edelleen - ei ymmärretä kehityksen tuomia uusia uhkia	Megatrendien välinen jännite teknologia on mukana kaikessa
Vastaaja 5	Terrorismin esiintyminen - ympäristön vaaratekijät	Suojelupoliisin terrorismin uhka-arvio - Äärimmäiset sääolot trendi
Vastaaja 6	Kaikki vaikuttaa - kompleksisuus lisääntyy ja vaikeuttaa toimintaa	Megatrendien välinen jännite teknologia on mukana kaikessa

Taulukko 4: Turvallisuustoimintaympäristön tulevaisuutta on vaikea ennustaa.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä oli; Miten turvallisuustoimintaympäristö on huomioitu puolustusvoimien turvallisuustoimialan täydennyskoulutuksessa? Turvallisuustoimintaympäristö on muuttunut ja muutos on vaikuttanut yhteiskunnan turvallisuusstrategioiden kautta välillisesti täydennyskoulutukseen (Taulukko 1). Taulukossa yksi vertailtiin haastateltavien vastauksia ja löydettiin vastaavuus Yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta 2010. Haastateltavien pienen määrän vuoksi, ei saturaatiota pystytty esittämään. Tämä on ongelma kyseisen asiantuntijaryhmän osalta, koska valittu kohderyhmä oli hyvin pieni.

Tekniikan kehittyminen on tuonut mukanaan uusia uhkia, ja niihin pyritään vastaamaan soveltamalla viimeisimmän yhteiskunnan turvallisuusstrategian tavoitteita (Taulukko 2). Turvallisuuskoulutuksen alusta lähtien samat peruseriaatteet ovat olleet mukana ja henkilöstöä on voitu kouluttaa tavoitteiden mukaisesti (Taulukko 3). Haastattelussa arvioitiin 5-10 vuotta tästä hetkestä eteenpäin turvallisuustoimintaympäristön muutoksen suuntaa. Vastausten perusteella ei voida vetää yhtä kehityssuuntaa ohjaavaksi tekijäksi (Taulukko 4).

6 Johtopäätökset

Erilaiset uhkat ja turvallisuustoimintaympäristön muutokset ovat pitkän ajanjakson tapahtumia. Kun verrataan vuodelta 1998 turvallisuusalan opetuksen tarvetta arvioineen tutkielman (Pisto 1998, 6) tuloksia nykyhetkeen, on todettava perusasioiden kehittyneen ja vain joitakin uusia asioita on tullut lähinnä tekniikan kehittymisen myötä. Turvallisuusuhkien muutos on ollut osittain suurta (Taulukko 1). Tietotekniikan nopean kehittymisen myötä, moni asia on helpompaa nykyään. Ihmisten valitseminen osaamisen perusteella, näitä asioita käsittelemään ja toimintaa turvaamaan, on vaikeaa. Puolustusvoimien rooli yhteiskunnassa on turvallisuustoimijana toimiminen. Turvallisuuskoulutuksen kehittyminen on osoitus laajentuneesta käsityksestä eri turvallisuustoimintaympäristön osatekijöistä. Osaamisen tunnistaminen on tärkeää jo aikaisessa vaiheessa työuraa (Saranpää 2009, 46). Osaamisen ja koulutuksen yhteensovittaminen organisaatiota parhaiten sopivalla tavalla, parantaa kyvykkyyksien löytämistä laajasta opiskelijamäärästä.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian kehittyminen vuodesta 2003 vuoteen 2017, on osoitus yhteiskunnan varautumisen tasosta yhteiskuntaa kohtaavien uhkien hahmottamisesta. Turvallisuustoimintaympäristön kansallinen laaja periaate on luotu. Vuoden 2003 valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisesta oli strategian arvioinnin mukaan sekava (Puolustusministeriö 2005, 31). Siitä huolimatta vuoden 2003 strategian perusteella voitiin harkita koulutuksen painopisteeksi muodostuvan turvallisuuden monialaosajien kouluttamisen. Uhkamalleja käytetään turvallisuustoimintaympäristön tietopohjana toimintamallien suunnittelemiseksi. Soveltamalla tätä tietoperustaa, voidaan myös suunnitella henkilökunnan koulutusta. Koulutuksen kehittymisen myötä, turvallisuuden monialaosajan perusvaatimukseksi tuli turvallisuusupseerikurssin tietopohja ja Schroderuksen (2001) turvallisuuskoulutuksen kehittämiseen tuoma uusi lähestymistapa turvallisuuden edistämiseen.

Vuoden 2006 strategia oli toisinto vuoden 2003 strategiasta eikä siinä tullut isoja muutoksia aikaisempaan. Vuoden 2006 strategia oli kuitenkin paremmin jäsennelty. Se johtui pääosin vuoden 2003 strategian arvioinnista ja sen perusteella annetuista muutosehdotuksista (Puolustusministeriö 2005, 35). Koulutuksen osalta voitiin vuoden 2006 strategiasta tunnistaa kokonaisuuksia, jotka kohdistuivat perus- ja jatkotutkintoihin paremmin opetuskokonaisuuksina.

Täydennyskoulutukseen liittyviä asiakokonaisuuksia oli yhdisteltävä eri hallinnonaloille annetuista ohjeista ja liitettävä asiakokonaisuuksina, kuten viranomaisten yhteistyön, tietoturvallisuuden ja virka-avun antaminen koulutuksen perusteisiin johdettuna, opetukseen. Turvallisuuspäällikön tehtävään vuoden 2006 strategia antoi perusteita turvallisuustoiminnan järjestämisestä. Vieläkään riskienhallinnan käyttö toiminnan suunnittelussa ja toimeenpanossa ei noussut esille tarkemmin. Riskit nähtiin vuoden 2006 kriisijohtamisen työkaluna. Riskienhallinnan käsittelyä ei tarkemmin kerrottu. Ylimartimon (2011, 106) tutkimus tuki tulosta toteamalla johtopäätöksessään, että henkilöstö ei tarkemmin tuntenut strategiaa, mutta toimii sen periaatteiden mukaisesti.

Vuoden 2010 strategian osalta koulutuksen haasteeksi muodostui paremmin jäsennellyn ja selkeämmin tavoitteellisempien osakokonaisuuksien hallinta kokonaisuutena. Turvallisuustoimintaympäristöön kohdistui osakokonaisuuksien kautta koulutusvaatimuksia, joita voidaan opettaa yleisellä tasolla henkilöille ja toisaalta on keskityttävä turvallisuuden alan koulutettujen henkilöiden täydennyskoulutukseen. Selkeitä kokonaisuuksia perus- ja jatkotutkintojen kehittämiseksi sekä täydennyskoulutuksen järjestämiseksi ovat tietoverkkokoulutus, tai uutena terminä kyberpuolustus, tietoturvallisuus, oman toiminnan suojaaminen ja epäsymmetristen keinojen torjuminen sekä henkilöstöturvallisuus. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 11.)

Vuoden 2017 yhteiskunnan turvallisuusstrategia on aikaisempiin versioihin selkeästi paremmin jäsennellyt ja teksti on ymmärrettävämpää. Riskienhallinta oli osa vuoden 2017 strategian toimintaa ja siihen oli luotu rinnakkainen kokonaisturvallisuutta koskeva yhteiskunnallinen riskiarvio, ensimmäinen vuonna 2015 ja uusi versio vuonna 2018. Koulutuksen kokonaissuunnittelun tekeminen ja osaamisen mittaamisen ottaminen käyttöön, olivat vaikuttaneet voimakkaasti turvallisuusallalla toimivien työhön. Vuoden 2017 strategiassa oli hyvin yksityiskohtaisesti listattu erilaisia uhkia, niiden hallintaa tavoitetilassa ja huomioitu uhkista toipuminen. Täydennyskoulutuksen avulla, ja aiemman osaamisen tunnistamisella, turvallisuuspäälliköt ja muut turvallisuusasiantuntijat pystyivät luomaan uutta turvallisuutta. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 26).

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen ja yhteiskunnan turvallisuusstrategioiden itsenäinen tutkiminen olisi ollut mahdollisesti parempi aihe opinnäytetyölle. Tulevaisuuden jatkotutkimuskysymyksenä on, miten yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017 on jalkautunut puolustusvoimiin tai puolustushallintoon. Tutkimukseen tulisi liittää myös uusimmassa kansallisessa riskiarvioissa huomioitut asiat. Koska kansallinen riskiarvio uudistetaan suunnitelman mukaan joka kolmas vuosi, on mielenkiintoista nähdä, milloin seuraava yhteiskunnan turvallisuusstrategia julkaistaan. Kansainvälisen ulottuvuuden vieminen lähemmäs Euroopan unionia ja Pohjois-Atlantin liittoa, ei vähennä kansallisen tietotaidon tärkeyttä. Viranomaisten hyvä tilannetietoisuus on tärkeää, jotta voidaan suunnata resursseja ja suorituskykyjä oikeaan aikaan ja oikeaan paikkaan. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017 painotti

turvallisuustoimintaympäristön yhtenä osatekijänä kuntien osallistumista varautumisen suunnitteluun ja harjoitteluun (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 15). Olisi tärkeää saada tästä osa-alueesta tarkempaa tietoa. Viimeisin yhteiskunnan turvallisuusstrategia oli suunnattu lähemmäs kansalaisia. Melko varmaa kuitenkin on, että vain harvat kansalaiset ovat tutustuneet turvallisuusstrategioihin.

Haasteluissa 2000-luvun turvallisuusuhkien kehitykseen painotettiin erilaisten turvallisuustoimintaympäristöön liittyvien asia ja toiminta riippuvuussuhteiden olevan nykyään voimakkaampia. Hybridiuhkien torjunta on otettava puolustuksen toimenpiteissä huomioon (Taulukko 1), periaatetasolla yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa ne oli huomioitu jo vuonna 2010. Hybridiuhkat ovat suoraan yhteydessä kyberrikollisuuteen teknologian kanssa ja mahdollistavat myös sotilaallisen uhan mahdollisuuden (Iloniemi & Limnell 2018, 166-167). Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa vuodelta 2017, on pystytty arvioimaan tämä kehitys ja on otettu varautumisen keinot käyttöön (Taulukko 2). On mahdotonta varautua kaikkeen, viimeisimpänä toteutuneena uhkana Korona epidemia, mutta kaikesta voidaan ottaa oppia ja kehittyä paremmaksi selviytymään tapahtuneesta. Arvio pienistä muutoksista ja tietotekniikan edelleen nopeasta kehityksestä on todennäköisesti toteutuvaa. Ympäristön ja ilmaston muutokset voivat nopeastikin vaikuttaa arvioitua vakavammin. Epidemioiden laaja nopea leviäminen globaalisti saattaa vielä uusiutua. Turvallisuustilanteen hallinta vaikeutuu entisestään, koska kaikki vaikuttaa kaikkeen. (Taulukko 4.)

Tietotekniikan kehitys ja kyberuhkat ovat nousseet uhkaksi omalle toiminnalle, ja häiriötekijä pystyy saamaan vakavia vaikutuksia tietojärjestelmiin. Suurvaltapolitiikka on edelleen taustatekijänä ja sotilaallisten uhkatekijöiden alkulähde. Informaatiovaikuttamisen havaitseminen on vaikeaa ja sen vaikutuksia arvioidaan yleensä liian myöhään. Vaikuttavimmat ja laajimmat operaatiot vaativat todennäköisesti valtiollista taustavaikuttajaa informaatiovaikutuksen toimeenpanoon. (Iloniemi & Limnell 2018, 73-74.)

Erilaiset uhkat muokkaantuvat jatkuvasti ja ovat sidonnaisia vallitseviin yhteiskunnan tilanteisiin sekä maailmanpoliittisten vaikutteiden piirissä. Tapauksien seurannalla tunnistetaan muutoksia yhteiskunnan tunnistettavien uhkien ja puolustusvoimien turvallisuus opetuksen muuttumisessa. Haastattelujen perusteella tilannetietoisuutta tulisi lisätä. Uhkia on ymmärrettävä ja reagoitava nopeasti erilaisiin turvallisuustilanteisiin. Vastauksissa nousi esille myös koulutuksen tuoman osaamisen ja asenteiden muutoksen lisäävän turvallisuutta. Turvallisuuskoulutuksella voidaan lisätä tilannetietoisuutta, turvallisuustoimintaympäristön tuntemista sekä omien suorituskykyjen käyttömahdollisuuksia uusille turvallisuusasiantuntijoille (Taulukko 2).

Riskienhallinnan keinoin tapahtuva tilannetietoisuuden arvioiminen on yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2017 mukaan varautumista ja ennakointia (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 28). Tämä sai vahvistusta haasteluiden perusteella. Haastatteluissa todettiin

puolustusvoimien turvallisuuskoulutuksen antavan hyvät lähtökohdat turvallisuustoiminnan kehittämiseen muuttuneessa turvallisuustilanteessa, jonka hallinta perustuu riskiarvioon. Toisaalta turvallisuuden osaamisen nähtiin olevan liian pirstaloitunut kokonaisvaltaisen tilannekuvan saamiseksi eri turvallisuustoimijoiden kesken (Taulukko 3).

Puolustusvoimien oma kyky torjua rikollisuutta eri keinoin on riittävällä tasolla. Puolustusvoimat on kiinteästi yhteistyössä myös muihin viranomaisiin riittävän tilannekuvan saamiseksi rikollisuuden torjumiseksi (Tamminen 1994, 8).

Turvallisuuskoulutuksen perusteiden osalta sekä sotatieteiden kandidaatin että sotatieteiden maisterin koulutusohjelmiin tulisi saada pedagogisesti suunniteltu turvallisuuskoulutuksen opetuskokonaisuus. Koulutus on suunniteltava siten, että se voidaan pitää niin maanpuolustuskorkeakoulussa kuin muissa sotilasopetuslaitoksissa. Opetuskokonaisuus on suunniteltava turvallisuustoimialan kokouksissa, joista vastaisi pääesikunnan operatiivisen osaston turvallisuussektori. Turvallisuusupseerikurssin sisällön muokkaaminen ja tarkastaminen nykyiseen turvallisuuden täydennyskoulutukseen, olisi hyvä perusta uudelle opetuskokonaisuudelle (Liite 1).

Turvallisuustoimialan täydennyskoulutus kehittyi siten, että Pääesikunta tuki Tiedustelulaitoksen koulua, jotta siellä järjestettäisiin turvallisuutta (Pääesikunta 1995, 1). Toiminta antoi mahdollisuuden perustaa turvallisuusopettajan tehtävän. Turvallisuuden pääopettajan vaikutus eri henkilöiden toimintana on muokannut opetusta ja kursseja alusta lähtien. Turvallisuuskoulutuksen välietappeina on käytetty erilaisia opintojaksot ja -kokonaisuus metodeja (Schroderus 2001, 17). Haastattelujen perusteella turvallisuuden täydennyskoulutus on pystynyt vastaamaan turvallisuustoimintaympäristön muutokseen. Turvallisuuskoulutus on tällä hetkellä monipuolista ja turvallisuuskoulutusta on mahdollista saada ulkomailta (Taulukko 3).

Alusta lähtien koulutuksessa on pyritty antamaan kokonaiskuva puolustusvoimien turvallisuudesta. Täydennyskoulutuksen järjestäminen turvallisuuden toimialalla, on selkeyttänyt koulutuksen järjestämistä. Täydennyskoulutus asettuu koulutushierarkiassa jatkokoulutukseksi jo työssä olevien kouluttamiseksi. Puolustusvoimien turvallisuuskoulutuksen nykytilaa on julkisten asiakirjojen kautta vaikea selvittää. Stenbergin (2014, 65) tutkimuksen perusteella Maanpuolustuskorkeakoulun turvallisuusjohtaminen on hyvin hoidettu, hän kuitenkin rajaa opiskelijoille annettavan turvallisuuskoulutuksen pois tutkimuksestaan.

Pääesikunnan turvallisuustoimialan on kantanut ohjausvastuuta turvallisuuskoulutuksen osalta. Tämä on kuitenkin ollut vaikeaa, koska toimialaan kuuluu 12 alaa, jotka sijaitsevat eri johtamisvastuullisella pääesikunnan osastolla. Tilannekuvan luominen eri alojen välillä on tärkeää. Tilannekuvan luomiseksi pidetään säännöllisesti vuosittain kokouksia kokonaisturvallisuustilannekuvan saamiseksi.

Turvallisuusorientoituneiden henkilöiden löytäminen on pitkän linjan suunnittelua ja mielekkään eteenpäin suuntatuvan urakehityksen kannalta vaikeaa. Havaintona on, että turvallisuus-tehtäviin valitaan henkilöitä, jotka valinnan jälkeen ovat pitkään tehtävässään. Näin osaaminen keskittyy henkilöihin, jotka toisaalta tuntevat toisensa hyvin. (Saranpää 2009, 46.)

Osaamisen tunnistaminen yhdistettynä turvallisuusuhkien muutokseen ei ole helppoa. Toisaalta osaaminen kanavoituu henkilön työuran mukana tuominen henkilökohtaisten osaamisen painotuksen mukaisesti. Turvallisuusuhkia muodostuu useita eri kanavia pitkin ja niitä pyritään hallitsemaan valtiojohtoisesti (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 38) ja organisaatio tasalla. Koulutuksen on osuttava kohdalleen yhdistäen nämä eri taustatekijät. Osaamisen tunnistaminen työpaikoilla, vaatii työpaikkojen olemassa olevien ja tulevien osaamistarpeiden sekä oppimisen mahdollisuuksien tunnistamista (Jaakkola 2019, 11). Osaamisen tunnistaminen on toiminnan kehittämisen osalta erityisen tärkeää.

Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen tiedustelukoulu antaa turvallisuustoimialan täydennyskoulutusta. Tämä opetus tähtää jatkokoulutuksenomaisesti jo eri turvallisuustehtävissä toimivien koulutukseen. Koulu antaa täydennyskoulutusta myös muille viranomaisille, kuten rajavartiolaitoksen ja poliisin henkilöstölle. (Puolustusvoimat 2020c, 1.) Tiedustelukoulun turvallisuuskoulutukseen tulisi ottaa mukaan henkilön omaan tehtävään suunnattua tehtäväkohtaista täydennyskoulutusta. Tämä kuitenkin vaatisi paljon työtä koulutuksen valmistelussa.

Opinnäytetyön luotettavuutta on mahdollista arvioida tutkimustulosten toistettavuudella. Tässä opinnäytetyössä on käytetty julkisesti saatavaa tietoaineistoa pääosin valtioneuvoston kanslian sekä puolustusministeriöstä sekä puolustusvoimista saatavaa julkista tietoaineistoa. Dokumentti analyysissä tutkijan omalla arvioinnilla tietoaineiston analyysistä on merkittävä vaikutus tuloksen saavuttamiseksi. Haastatteluita käytettiin todentamaan tietoa, jota oli muuten vaikea saada.

On hyvä havaita, että turvallisuustoimintaympäristön tunteminen ja turvallisuuskoulutuksen kehittyminen on ollut jatkuvasti parantuvaa. Puolustusvoimat on saavuttanut noin kahdenkymmenen vuoden jälkeen hyvän koulutuksellisen tason. Opinnäytetyö osoitti, miten toimintaympäristö ja yhteiskunnan turvallisuuden strategiat huomioidaan puolustusvoimien turvallisuustoimialan täydennyskoulutuksessa. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia vuodelta 2017 on hyvä ja laaja-alainen kokonaisturvallisuutta kuvaava periaatepäätös.

Lähteet

Kirjat ja muut painetut julkaisut

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2018. Tutki ja kirjoita. 22. painos. Porvoo: Bookwell.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. 7. painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Iloniemi, J. & Linnell, J. 2018. Uhkakuvat. Jyväskylä: Docendo.
- Kajanto, A. & Tuomisto, J. 1994. Elinikäinen oppiminen. 9. muuttamaton painos. Helsinki: Kirjastopalvelu.
- Kerko, P. 2001. Turvallisuusjohtaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lohse, M. & Viitanen, M. 2019. Johdatus tiedusteluun. Helsinki: Alma Talent.
- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. 3. uudistettu painos. Helsinki: International Methelp.
- Mykkänen, J. 2001. Eliittihaastattelu. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys.
- Räsänen, H., Egelid, E., Honkanen, J., Kangaste, M., Karppinen, M., Mattila, J., Mustonen A., Virolainen, J. & Vähätiitto, J. 2003. Strateginen osaaminen puolustushallinnossa. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita Prima.
- Saranpää, M. 2009. Osaamisen tunnistaminen -työkirja ammattikorkeakouluille. Helsinki: Edita.
- Toom, A., Onnismaa, J. & Kajanto, A. 2008. Hiljainen tieto: tietämistä, toimimista, taitavuutta. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, L. & Sumkin, T. 2012. Osaamisen ja työn johtaminen: organisaation oppimisen oivalluksia. Helsinki: Sanoma Pro.
- Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010. Valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010. Helsinki: Puolustusministeriö.
- Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017. Valtioneuvoston periaatepäätös 2.11.2017. Helsinki: Turvallisuuskomitea.

Sähköiset

Eskola, S. 2008. Turvallisuus käsitteenä. Tulostettu 1.11.2020.

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74107/StratL3_10.pdf?sequence=1

Eurooppatiedotus 2020a. Suomen tie jäsenyyteen. Tulostettu 20.2.2020.

<https://eurooppatiedotus.fi/suomi-ja-eu/suomen-tie-jasenyyteen/>

Eurooppatiedotus 2020b. Lissabonin sopimus. Tulostettu 20.2.2020.

<https://europarlamenti.info/fi/Euroopan-unioni/Perussopimus/Lissabonin-sopimus/>

Jaakkola, J. 2019. Oppiminen osana organisaatiomuutosta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Tampere. Viitattu 7.6.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201907082485>

Moisio, A. 2010. Stuxnet-madon kohden: Vaconin taajuusmuuntajat. Ilta-Sanomat. Tulostettu 28.5.2020. <https://www.is.fi/digitoday/tietoturva/art-2000001692870.html>

Onnettomuustutkintakeskus 2005. Aasian luonnonkatastrofi 26.12.2004. Tulostettu 16.2.2020.

https://turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/muuton-nettomuudet/2004/a22004y_tutkintaselostus/a22004y_tutkintaselostus.pdf

Onnettomuustutkintakeskus 2018. Puukotukset Turussa 18.8.2017. Tulostettu 14.2.2020.

https://turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/poikkeuksellisetapahtumat/nuxEHJjYF/P2017-01_Turku.pdf

Opetushallitus 2009. Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys. Tulostettu 30.5.2020.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78889/tr24.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Opetushallitus 2020. Tutkintojen viitekehukset. Tulostettu 1.6.2020.

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tutkintojen-viitekehukset>

Pesonen, A. 2017. Euroopan jatkuvat sodat johtuvat harmaan alueen turvallisuusongelmista. Tulostettu 14.2.2020.

<https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/aripesonen1/232876-euroopan-jatkuvat-sodat-johtuvat-harmaan-alueen-turvallisuusongelmista/>

Poliisi 2020. Järjestäytyneen rikollisuuden uhka kasvaa Euroopassa - Uudet kansainväliset rikollisjengit laajentaneet toimintaansa Suomessa. Tulostettu 14.2.2020.

https://www.poliisi.fi/poliisihallitus/tiedotteet/1/0/jarjestaytyneen_rikollisuuden_uhka_kasvaa_euroopassa_uudet_kansainvaliset_rikollisjengit_laajentaneet_toimintaansa_suomeen_79347

Puolustusministeriö 2001. Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko. Tulostettu 14.2.2020.

https://www.defmin.fi/julkaisut_ja_asiakirjat/suomen_turvallisuus-ja_puolustuspoliittiset_selonteot/selonteko_2001

Puolustusministeriö 2003a. Valtioneuvoston periaatepäätös Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisesta. Tulostettu 18.2.2020.

https://www.defmin.fi/files/248/2515_1687_Yhteiskunnan_elintArkeiden_toimintojen_turvaamisen_strategia_1_.pdf

Puolustusministeriö 2003c. Ajankohtaista 2003. Tulostettu 20.2.2020.

<https://www.defmin.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2003>

Puolustusministeriö 2005. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian arviointi 2005. Tulostettu 21.2.2020.

https://www.defmin.fi/files/249/2769_Yhteiskunnan_elintArkeiden_toimintojen_turvaamisen_strategian_arviointi.pdf

Puolustusministeriö 2006a. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia. Tulostettu 19.2.2020. https://www.defmin.fi/files/815/YETT_2006.pdf

Puolustusministeriö 2006b. Ajankohtaista 2005. Tulostettu 20.2.2020.

<https://www.defmin.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2005>

Puolustusministeriö 2009. Kansallisen turvallisuustutkimuksen strategia. Tulostettu 7.6.2020.

https://www.defmin.fi/files/1479/Kansallinen_turvallisuustutkimuksen_strategia.pdf

Puolustusvoimat 2020a. Pääesikunnan operatiivinen osasto. Tulostettu 2.6.2020.

<https://puolustusvoimat.fi/tietoa-meista/paaesikunta/operatiivinen-osasto>

Puolustusvoimat 2020b. Koulutus ja osaamisen kehittäminen. Viitattu 2.6.2020. <https://puolustusvoimat.fi/tyo-ja-koulutus/koulutusmahdollisuudet>

Puolustusvoimat 2020c. Koulutus ja osaamisen kehittäminen. Tulostettu 2.6.2020.

<https://puolustusvoimat.fi/tietoa-meista/tiedustelulaitos>

Puolustusvoimat 2020d. COVID-19 ja Puolustusvoimat. Tulostettu 1.11.2020.

<https://puolustusvoimat.fi/covid-19>

Puolustusvoimat 2020e. Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2017. Tulostettu 1.11.2020. https://puolustusvoimat.fi/documents/1948673/2267037/PEVIESTOS_Henkilostontilinpaa-tos_2017/ae7c602-f7fc-4440-893f-54799f35918a/PEVIESTOS_Henkilostontilinpaa-tos_2017.pdf

Puttonen, S. 2006. Kahdelta tehtaalta lipeää vesiin Kymenlaaksossa. Helsingin Sanomat. Tulostettu 18.2.2020. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004414244.html>

Päällystöliitto 2020. Historia. Tulostettu 5.6.2020.

<https://www.paallystoliitto.fi/paallystoliitto/perinteet/historia/>

Robinson, M. 2018. Bungling Russian spies's biggest blunder revealed: Hacker's car documents help identify more than 300 GRU agents... because his Lada is registered to their Moscow cyber HQ. Daily Mail. Tulostettu 14.2.2020.

<https://www.dailymail.co.uk/news/article-6242927/Bungling-Russian-spies-biggest-blunder-Passports-help-identify-300-GRU-agents.html>

Ryyppö, T. 2012. Eyjafjallajökull-tulivuoren purkaus keväällä 2010: Vaikutukset ja havainnot Suomen alueella. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Helsinki. Viitattu 7.6.2020.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017112252102>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. KvaliMOTV -Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 7.6.2020. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2_2.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. KvaliMOTV -Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 7.6.2020. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2_4.html

Salomaa, M., Siren, V. & Peltomäki, T. 2013. Itsenäisyyspäivä toi mainetta ja mellakoita. Helsingin Sanomat. Tulostettu 14.2.2020. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002694395.html>

Sanastokeskus 2017. Kokonaisturvallisuuden sanasto. Tulostettu 3.6.2020. https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/Kokonaisturvallisuuden_sanasto.pdf

Sisäministeriö 2020. Kyberrikollisuus ylittää rajat verkossa. Tulostettu 18.10.2020. <https://intermin.fi/poliisiasiat/kyberrikollisuus>

Sitra 2020. Megatrendit 2020. Tulostettu 7.6.2020.

<https://media.sitra.fi/2019/12/15143428/megatrendit-2020.pdf>

Stenberg, I. 2014. Turvallisuusjohtamisjärjestelmä Maanpuolustuskorkeakoulussa. Opinnäyte-työ. Laurea Ammattikoulu. Espoo. Viitattu 3.6.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201405086674>

Suojelupoliisi 2020. Terrorismin uhka-arvio. Tulostettu 18.10.2020
https://www.supo.fi/terrorismintorjunta/terrorismin_uhka-arvio

Sunell, O. 2016. Turvallisuuskulttuuri julkisen hallinnon organisaatiossa vuoteen 2025 tulta-essa: nykytilan kartoitus ja neljä skenaariota. Filosofian tohtorin väitöskirja. Tampereen tek-nillinen yliopisto. Tampere. Viitattu 29.5.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-15-3863-6>

Ulkoministeriö 2020. Vientivalvonta. Tulostettu 14.2.2020. <https://um.fi/vientivalvonta>

UPM-Kymmene 2003. Kaukaan sellutehtaan päästöt normalisoituneet. Tulostettu 20.2.2020.
<https://www.upm.com/fi/tietoa-meista/medialle/tiedotteet/2003/07/kaukaan-sellutehtaan-paastot-normalisoituneet/>

Valtioneuvosto 2003. Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisessa. Tulostettu 10.2.2020. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/statsradets-principbeslut-om-tryggande-av-samhallets-livsviktiga-funktioner

Wikipedia 2019. Luettelo Suomen Rauhanturvaoperaatioista. Tulostettu 20.2.2020.
https://fi.wikipedia.org/wiki/Luettelo_Suomen_rouhanturvaoperaatioista

Ylimartimo, J. 2011. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 jal-kautuminen puolustushallinnossa. Yleisesiupseerikurssin diplomityö. Maanpuolustuskorkea-koulu. Helsinki. Viitattu 27.9.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201201011028>

Öster, H. 2017. Ennustaminen on vaikeaa, varsinkin tulevaisuuden ennustaminen. Suomen tie-detoimittajain liitto. Tulostettu 7.6.2020.
<http://www.tiedetoimittajat.fi/tiedetoimittaja/ennustaminen-on-vaikeaa-varsinkin-tulevai-suuden-ennustaminen/>

Lait ja asetukset

Laki Puolustusvoimista 551/2007. Viitattu 20.2.2020.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070551>

Julkaisemattomat lähteet

Pisto, M. 1998. Turvallisuusalan opetuksen kehittäminen maanpuolustuskorkeakoulussa. Opinnäytetyö. Aalto Yliopisto. Espoo.

Puolustusministeriö. 2003b. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia. Valtioneuvoston viestintä sähköpostiliite. Tulostettu 17.2.2020.

Pääesikunta. 1995. Alueellisen ja paikallisen tason turvallisuustoiminnan tehostaminen. 325/DbA/21.3.1995. Pääesikunta. Helsinki.

Pääesikunta. 2011. PVHSM KOULUTUSALA 054 - PEHENKOS: PALKATUN HENKILÖSTÖN OSAAMISEN KEHITTÄMISEN KOKONAISJÄRJESTELMÄ PUOLUSTUSVOIMISSA. Pääesikunta. Helsinki.

Pääesikunta. 2012. PVHSM KOULUTUSALA 066 - PEHENKOS: PALKATUN HENKILÖSTÖN OSAAMISEN KEHITTÄMINEN JA OHJAUS. Pääesikunta. Helsinki.

Tamminen, J. 1994. Kokonaisturvallisuus yrityksessä; Turvallisuusjohtaminen ja turvallisuustoiminnan arviointi kehitettäessä turvallisuutta. Opinnäytetyö. Aalto Yliopisto. Espoo.

Schroderus, J-P. 2001. Puolustusvoimien kehittyvä turvallisuuskoulutus. Opinnäytetyö. Aalto Yliopisto. Espoo.

Vastaaja 1. 2020. Pääesikunnan operatiivisen osaston osastoiesiupseerin haastattelu 29.5.2020. Merivoimien esikunta. Turku

Vastaaja 2. 2020. Pääesikunnan operatiivisen osaston sektorin johtajan haastattelu 5.6.2020. Merivoimien esikunta. Turku

Vastaaja 3. 2020. Ilmavoimien osastoiesiupseerin haastattelu. 8.6.2020. Merivoimien esikunta. Turku

Vastaaja 4. 2020. Puolustusvoimien Logistiikkalaitoksen osastoiesiupseerin haastattelu. 8.6.2020. Merivoimien esikunta. Turku

Vastaaja 5. 2020. Maavoimien esikunnan operatiivisen osaston osastoiesiupseerin haastattelu. 18.9.2020. Merivoimien esikunta. Turku

Vastaaja 6. 2020. Pääesikunnan operatiivisen osaston osastoiesiupseerin haastattelu. 14.9.2020. Merivoimien esikunta. Turku

Taulukot

Taulukko 1: Turvallisuuustoimintaympäristön uhkat oli pääosin tunnistettu.....	41
Taulukko 2: Turvallisuuustoimintaympäristön osaamisen hallinnan vaikeus.....	42
Taulukko 3: Turvallisuuustoimintaympäristöä pystytään kouluttamaan.....	43
Taulukko 4: Turvallisuuustoimintaympäristön tulevaisuutta on vaikea ennustaa.....	44
Taulukko 5: Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2003 ja Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 uhkamallit (Puolustusministeriö 2003b, 8 ; Puolustusministeriö 2006a, 10).	60
Taulukko 6: Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2010 uhkamallit (Puolustusministeriö 2006a, 10 ; Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 14).	61
Taulukko 7: Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2010 uhkamallit ja uudet Kansallisen riskiarvio 2015:sta laajat skenaariot sekä vakavat alueelliset tapahtumat (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 26).	62

Liitteet

Liite 1: Vuoden 1995 ote turvallisuusupseerikurssin ja pelastusupseerikurssin sisällöstä.....	58
Liite 2: Haastattelukysymykset.....	59
Liite 3: Taulukko 5 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2003 ja Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 uhkamallit	60
Liite 4: Taulukko 6 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2010 uhkamallien muutoksesta.....	61
Liite 5: Taulukko 7 Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2010 uhkamalleista ja uuden Kansallisen riskiarvio 2015 laajat skenaarioista sekä vakavista alueellisista tapahtumista	62

Liite 1: Vuoden 1995 ote turvallisuusupseerikurssin ja pelastusupseerikurssin sisällöstä

Turvallisuusupseerikurssin sisältö

Johtaminen, suunnittelu ja riskien hallinta

Turvallisuuden uhkatekijät, turvallisuustilanne ja sen kehitysnäkymät, Kokonaisturvallisuuden perusteet, Turvallisuusupseerin tehtävät ja toiminta, Turvallisuusorganisaatio ja sen tehtävät, Katsaus turvallisuusalan keskeiseen lainsäädäntöön, Turvallisuussuunnittelu, Riskianalyysin laatiminen, Turvallisuussuunnitelman laatiminen, Turvallisuuslaitteiden hankintojen suunnittelu ja toteuttaminen sekä Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa

Fyysinen turvallisuus sekä suojele- ja pelastustoiminta

Rakenteellinen turvallisuus, Turvallisuusvalvonnan perusteet, Kulunvalvonta- ja rikosjärjestelmät, hälytysten siirto; valvomotoiminnan ja teknisen valvonnan suunnittelu ja toteutus, Sotilaspoliisitoiminta, vartiointivälineet ja turvatarkastuksen erikoisvälineet, Turvallisuusrakenteet ja laitteet, lukot ja turvallisuustarkastukset, Teknillinen tarkastustoiminta puolustusvoimissa, Pelastustoiminnan ja väestönsuojelun johtaminen Suomessa, Puolustusvoimien suojele- ja pelastustoiminnan yleisjärjestelyt, Suojele- ja pelastusjärjestelmän toiminta sekä Suojele ja pelastustoiminnan suunnittelu sekä johtaminen

Tietoturvallisuus ja henkilöturvallisuus

Tietoturvallisuuden perusteet, Looginen tietoturvallisuus, Verkkotason looginen tietoturvallisuus ja sen hallinta, Virukset ja niiden torjunta, Tutkintaosaston esittely ja yhteistoiminta, Henkilöriskit, mukaan lukien rekrytointi, Avainhenkilöstön suojaaminen, Pommit, pommihukat ja muut uhkaavat tilanteet, Onnettomuuksien jälkihoito sekä Turvallisuus sidosryhmissä

Palvelusturvallisuus ja ympäristöturvallisuus

Varomääräyksien ja varo-ohjeiden laatiminen, Aselajien ja puolustushaarojen varomääräykset ja varo-ohjeet, Työsuojelun perusteet, Palvelusturvallisuus ja työsuojelun valvonta. Matkojen turvallisuusjärjestelyt, Ympäristöturvallisuuden perusteet sekä kuljetusten turvallisuus

Yhteensä 65 oppituntia

Liite 2: Haastattelukysymykset

- Miten näette turvallisuushkien muuttuneen vuosien 2000-2020 aikana?
- Mitä osaamista turvallisuustoimintaympäristö vaatii nykyään?
- Onko turvallisuustoimintaympäristön muutokseen voitu vastata puolustusvoimien koulutuksen avulla / miten?
- Miten näette turvallisuustoimintaympäristön muuttuvan seuraavan 5-10 vuoden aikana?

Liite 3: Taulukko 5 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2003 ja Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 uhkamallit

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2003 Uhkamallit	Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 Uhkamallit
Tietojärjestelmiin kohdistuvat uhkat	Sähköisen infrastruktuurin häiriintyminen
Väestön ravitsemukseen ja terveyteen kohdistuvat uhkat	Väestön terveyden ja toimenpanoturvan vakava häiriintyminen
Taloudelliset uhkat; kaupan ja tuotannon häiriintyminen sekä taloudellinen taantuma tai lama	Taloudellisen toimintakyvyn vakava häiriintyminen
Suuronnettomuus, joka voi olla paikallinen tai laajamittainen	Suuronnettomuudet ja luonnon aiheuttamat onnettomuudet
Ympäristöuhkat	Ympäristöuhkat
Järjestäytynyt rikollisuus ja terrorismi	Terrorismi sekä järjestäytynyt ja muu vakava rikollisuus
Laiton maahantulo ja turvallisuutta vaarantavat väestöliikkeet	Väestöliikkeisiin liittyvät uhkat
Kansainvälinen jännitystila	Poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus
Suomen alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja sodan uhka	

Taulukko 5: Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2003 ja Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 uhkamallit (Puolustusministeriö 2003b, 8 ; Puolustusministeriö 2006a, 10).

Liite 4: Taulukko 6 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2010 uhkamallien muutoksesta

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia 2006 Uhkamallit	Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010 Uhkamallit
Sähköisen infrastruktuurin häiriintyminen	Voimahuollon vakavat häiriöt
Ei vastaavaa uhkamallia	Tietoliikenteen ja -järjestelmien vakavat häiriöt - kyberuhkat
Ei vastaavaa uhkamallia	Kuljetuslogistiikan vakavat häiriöt
Ei vastaavaa uhkamallia	Yhdyskuntatekniikan vakavat häiriöt
Ei vastaavaa uhkamallia	Elintarvikehuollon vakavat häiriöt
Taloudellisen toimintakyvyn vakava häiriintyminen	Rahoitus- ja maksujärjestelmän vakavat häiriöt
Ei vastaavaa uhkamallia	Julkisen talouden rahoituksen saatavuuden häiriintyminen
Väestön terveyden ja toimenpanoturvan vakava häiriintyminen	Väestön terveyden ja hyvinvoinnin vakavat häiriöt
Suuronnettomuudet ja luonnon aiheuttamat onnettomuudet	Suuronnettomuudet, luonnon ääri-ilmiöt ja ympäristöuhkat
Terrorismi sekä järjestäytynyt ja muu vakava rikollisuus	Terrorismi ja muu yhteiskuntajärjestystä vaarantava rikollisuus
Ei vastaavaa uhkamallia	Rajaturvallisuuden vakavat häiriöt
Poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus	Poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus
Sotilaallisen voiman käyttö	Sotilaallisen voiman käyttö

Taulukko 6: Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian 2006 ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2010 uhkamallit (Puolustusministeriö 2006a, 10 ; Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, 14).

Liite 5: Taulukko 7 Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2010 uhkamalleista ja uuden Kansallisen riskiarvio 2015 laajat skenaarioista sekä vakavista alueellisista tapahtumista

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2010: <u>Uhkamallit:</u>	Kansallinen riskiarvio 2015: <u>Laajasti yhteiskuntaan vaikuttavia skenaarioita:</u>
Voimahuollon vakavat häiriöt	Energian saannin vakavat häiriöt tai Kybertoimintaympäristön riskit
Tietoliikenteen ja -järjestelmien vakavat häiriöt - kyberuhkat	Maailmanlaajuisesti tai Suomen lähialueita esiintyvä vakavat tarttuvat taudit ihmisiin
Kuljetuslogistiikan ja yhdyskunta tekniikanvakavat häiriöt	Suomeen suoraan tai välillisesti kohdistuva turvallisuuspoliittinen kriisi
Elintarvikehuollon vakavat häiriöt	Vakava ydinonnettomuus Suomessa tai Suomen lähialueella tai Aurinkomyrsky
Rahoitus- ja maksujärjestelmän vakavat häiriöt	<u>Vakavia alueellisia tapahtumia:</u> Nopeasti syntyvä laaja tulva
Julkisen talouden rahoituksen saatavuuden häiriintyminen	Vakava kemikaali- tai räjähdysonnettomuus tai useampi yhtäaikainen laaja metsäpalo
Väestön terveyden ja hyvinvoinnin vakavat häiriöt	Suuri merellinen tai vakava lentoliikenteen, raideliikenteen tai maantieliikenteen onnettomuus
Suuronnettomuudet, luonnon ääri-ilmiöt ja ympäristöuhkat	Suuri, laajasti yhteiskuntaan vaikuttava rakennuspalo kriittisen infrastruktuurin kohteessa
Terrorismi ja muu yhteiskuntajärjestystä vaarantava rikollisuus	Laaja vedenjakeluhäiriö tai laajalle alueelle ulottuva talvimyrsky
Rajaturvallisuuden vakavat häiriöt sekä Poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus tai Sotilaallisen voiman käyttö	Suomeen kohdistuva terroristinen teko tai vakava henkilökoukkoon kohdennettu väkivallan teko tai Isojen väkijoukkojen väkivaltainen liikehdintä tai laajamittainen maahantulo

Taulukko 7: Yhteiskunnan turvallisuusstrategian 2010 uhkamallit ja uudet Kansallisen riskiarvio 2015:sta laajat skenaariot sekä vakavat alueelliset tapahtumat (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 26).